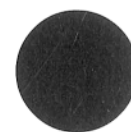
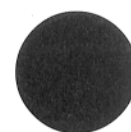

GLOVER
LICA
ja Horvat

irala je na
og jezika i
ske, osim
onda kao
pohodila
e, te živi u
baru, Fife.
za radio, a
nju dramu
me *Dječak*
, *Kmetice*
a (1995.).
d u smjeni
, *Dijete i*
scenarija:
televizija,
, *Madam*
ija, 1992.,
de), *Kreni*
elevizija).

SUE GLOVER

SLAMNATA STOLICA

prevela Ksenija Horvat

SUE GLOVER se rodila 1. ožujka 1943. godine u Edinburghu. Diplomirala je na Edinburškom sveučilištu, na odsjecima engleskog i francuskog jezika i književnosti. Najveći dio svojeg života provela je na istočnoj obali Škotske, osim dvije godine u Londonu tijekom kojih je radila prvo kao učiteljica, a onda kao tajnica. Nakon toga je boravila jednu godinu u Francuskoj gdje je pohađala Sveučilište Montpellier. Sue Glover je udana, ima dvoje sjece, te živi u obiteljskoj kući u Cuparu, Fife.

Profesionalno se pisanjem počela baviti sedamdesetih godina, prvo za radio, a zatim za kazalište. 1980. godine je napisala svoju prvu cjelovečernju dramu *Tuljanica*, za malo kazalište Lyceum. Njezin kazališni rad uključuje drame *Dječak u mjehuriću* (1991.), *Otok u Largu* (1981.), *Slamnata stolica* (1988.), *Kmetice* (1991.), *Sveta srca* (1994.) i *Neznana umjetnica* (1995.).

Napisala je i nekoliko radio drama kao *Njuškalo* (BBC, 1976.), *Rad u smjeni* (BBC, 1979.), *Kuća želja* (BBC, 1984.), *Madam Perle* (BBC, 1986.), *Dijete i putovanje* (BBC, 1994.). Napisala je i priličan broj televizijskih scenarija: *Domovinski front* (Škotska televizija, 1980.), *Spaverova veza* (Škotska televizija, 1982.), adaptacija *Dječaka u mjehuriću* (Škotska televizija, 1983.), *Madam Montand i Gospoda Miller* (BBC), *Dragi živote* (BBC, školska televizija, 1992., adaptacija *Dječaka u mjehuriću*), *Strathblair* (BBC, 1992., dvije epizode), *Kreni glavnom cestom* (Škotska televizija).

LICA:

ISABEL, svećenikova žena, sedamnaestogodišnjakinja, iz Edinburgha

ANEAS, svećenik, dosta stariji od svoje žene, iz Edinburgha

RACHEL, neposlušna žena Lorda Grangea, u četrdesetim godinama

OONA, sredovječna ili postarija otočanka (ali ne starica). Iako uglavnom govori engleski, ponekad govori i gelski

SCENA:

Radnja se odigrava na otoku Sveta Kilda (otočani ga zovu Hirta), ljeti, između 1735. i 1740. godine.

Dio pozornice predstavlja kuću (ili bolje rečeno pojatu) u kojoj žive ANEAS i ISABEL. Kuća ne smije zauzimati previše prostora i ometati slijed radnje koja se događa na drugim lokacijama. Ukoliko je moguće, preostali dio pozornice trebao bi predstavljati brežuljak - što je viši i neravniji, utoliko bolje - koji predstavlja krški predio.

U kući se nalaze svećenikov putni sanduk (koji on koristi kao stol, ponekad i kao stolicu, budući da na Hirti u to vrijeme nije bilo namještaja); jedan kuhinjski lonac; svjetiljka primitivnog oblika, kao iz biblijske priče, s fitiljem natopljenim u parafin, i kameni krevet izdubljen u zidu kuće koji mora biti jasno definiran tako da ga publika primijeti čim se dramska radnja premjesti u prostor kuće. Na krevetu se nalazi grubo, rukom izdjeljan drveni poklopac, ili, ako to nije moguće, zastor od grubog platna.

Rachelina stolica je ustvari malo bolji tronožac. Stihovi koje Rachel pjeva u četvrtoj sceni prvog čina su dijelovi stare škotske balade pod nazivom "Demonški ljubavnik". U trećoj sceni drugog čina Isabel citira iz Priča Salamunovih 31: 11, 12, 20 i 26. (Oslanja se na nju srce muža njezina...)

Hirta je prekrasan otok koji je u osamnaestom stoljeću obilovao prirodnim bogatstvima (Nalik na veliki dio zapadnog Gorskog kotara). Stoga scena ne bi smjela biti potpuno jednolična: u očima publike bi trebalo istaknuti nekakav detalj, ma koliko sitan, na nebu ili na zemlji, ili čak u odjeci otočanki.

Bilo bi izvrsno da postoje dva pomoćna lica (MacLeodovi ljudi) koji bi unijeli sanduk u uvodnoj sceni drame i iznijeli ga u predzadnjoj sceni drugog čina kada Aneas izješćuje Isabel da moraju napustiti otok. Ipak, njihova prisutnost nije neophodna.

Prvi čin

Prva scena

Rano predvečerje.

Dok se pale svjetla. Isabel se ogleda oko sebe, sve očajnija. U rukama grčevito drži zavežljaj umotan u voštano platno - njezina jedina prtljaga, osim sanduka. Sanduk se već nalazi u kući. (Ukoliko glumačka postava uključuje dva pomoćna lica, oni u ovom trenutku unose sanduk, pozdrave Isabel s nekoliko riječi na gelskom. Ona im sramežljivo i pristojno odzdravi, ali ih ne razumije.)

Isabel spušta svoj zavežljaj na zemlju, podiže svjetiljku i razgledava praznu sobu koja će odsad predstavljati njezin novi dom - uključujući krevet isklesan u kamenom zidu. Pojavljuje se Aneas i ulazi u kuću. On primjećuje Isabelin očaj.

ISABEL: Je li ovo - župni dvor?

ANEAS: Tijekom ljeta su preuredili ovu kuću za nas.

ISABEL: (Nije impresionirana.) Nalik je na štagalj.

ANEAS: To i jest štagalj. Zapravo oboje. Otočani zimi žive u istoj sobi sa stokom.

ISABEL: E pa, drago mi je da je sada ljeto.

ANEAS: Isabel, ovo je najbolja kuća na otoku. A dali su nam i jedan kuhinjski lonac. S ponosom su mi to rekli. Mislim da ih nemaju u izobilju.

On se ogleda oko sebe. Pokušava smisliti kako bi je utješio. Nikako da se ičeg sjeti.

ISABEL: Izgleda da ni stolica nemaju u izobilju.

ANEAS: Ne... Mislim... Ne... (Pretvara se da je u dobrom raspoloženju.) Hajdemo zaželjeti sretan put posadi. Kapetan želi isploviti prije nego što ponovno zapuše. Inače tko zna koliko će dugo morati ostati ovdje. (On čeka da mu se ona pridruži.) Ideš?

ISABEL: Bi li se jako ljutito ako ti se ne pridružim? Osjećam - vrtoglavicu.

Noge mi se još nisu priviknule na kopno - sve mi se njiše.

ANEAS: Kapetan Martin će biti razočaran. Ti si mu jako draga. (Stanka. Ona šuti.) Bilo bi pristojno zahvaliti mu se i poželjeti mu sretan put.

ISABEL: Ako podem s tobom dolje u zaljev, mogla bih se zaboraviti i zamoliti kapetana da me vrati kući.

Ona je na rubu suza. On ne zna što bi rekao. Ponašaju se nespretno jedno prema drugom. On krene prema njoj - ali ona usmjeri svoju pažnju na sanduk.

ISABEL: Ja ću za to vrijeme pronaći tvoje knjige.

Aneas odlazi. Isabel otvara sanduk (koji sadrži sve što su sa sobom donijeli). Pronađe na samom dnu dvije ili tri knjige. Ogleda se po sobi razmišljajući gdje bi ih stavila. Shvati da nema gdje, jedan trenutak drži knjige u rukama, zatim ih - ne grubo već bespomoćno - baci nazad u sanduk.

ISABEL: Krevet isklesan u kamenu! Stolica ispletena od slame! Nisam smjela doći ovamo! Nikako nisam smjela doći ovamo!

Ulazi Rachel. Odjevena je u otočku nošnju, ali na glavi nosi tradicionalnu maramu koja joj pokriva ramena, pokušaj da izgleda elegantno.

Isabel zatvori sanduk i prepadne se kad primijeti Rachel. Misleći da je Rachel otočanka, Isabel se pokušava sjetiti ono malo gelskog što je naučila.

ISABEL: (Gelski.) Kako ste? (Engleski.) Ja sam žena velečasnog.

RACHEL: (Kraljevski i ljutito kao guja.) Moja stolica!

ISABEL: (Misli da Rachel govori gelski i pokušava razumjeti.) Ja - ja ne razumijem.

RACHEL: Što, ti ne znaš engleski?

ISABEL: Pa, da, naravno!

RACHEL: Onda ne znaš što je to stolica?

ISABEL: Pa, da - žao mi je - ja nisam -

RACHEL: Ti nisi ništa bolja od drugih! Ovo je moja stolica! Oona nije imala nikakvog prava donijeti je ovamo. Ta žena je luda. Svi su ovdje ljudi. Isabel je bez riječi. Rachel podigne stolicu.

RACHEL: Ovo je jedina stolica na ovom ogavnom smrdljivom otoku. I pripada meni. Ja sam ovdje najplemenitijeg roda!

Rachel izlazi noseći stolicu. Stanka.

ISABEL: Blagi Bože. Dragi Gospodine Oče, izvoru svih blagoslova - koji si nas izbavio i sačuavao za dugih dana i noći na uzburkanom moru - i pijane

posade... molim Te daj da se živa i zdrava vratim u Edinburgh... što prije. Molim Te daj da ljeto prođe brže nego ijedno ljeto dosada. Neka kolovoz dođe uskoro, USKORO... molim Te... MOLIM TE...

Kratka stanika.

ANEAS: (Izvan pozornice.) Isabel!... Isabel!

ISABEL: (Sada poslušno, bez žestine.) I... molim Te pomozite mi da budem dobra žena velečasnom.

Ulazi Aneas. U ruci nosi grubo izdijelani drveni tronožac. Spušta ga na pod likujući.

ANEAS: Evo na! Šalje kapetan! Uz najsrdačnije pozdrave! Rekao sam ti da si mu draga, Isabel. On veli da mu je jako žao što se još uvijek dobro ne osjećaš od puta - I želi ti sretan ostanak. Čamac se baš u ovom trenutku otisnuo prema brodu.

On se ogleda oko sebe tražeći stolicu. Ne može shvatiti gdje je nestala. Uпитno pogleda Isabel.

ISABEL: Netko je došao i odnio je.

ANEAS: A-ha. Tko?

ISABEL: Neka žena. Govorila je engleski.

ANEAS: A-ha. (Zbunjeno kimne glavom.)

ISABEL: Navodno je to jedina stolica na otoku.

ANEAS: Jedina! (Sada je pomalo uzrujan.) I svećenik nije dovoljno dobar da bi mu je dali?

ISABEL: Ona je ovdje najplemenitijeg roda - tako je rekla. (Ogorčeno.) Svi su ovdje ljudi!

ANEAS: Isabel?... Dušo!... Ostat ćemo ovdje samo nekoliko mjeseci. Kaptean će doći po nas u kolovozu. (Ona kimne glavom.) Ili rujnu.

ISABEL: Rujnu? (Oštro.) Rujnu!

ANEAS: Vratit će se čim bude mogao. Kad se popravi vrijeme i vjetrovi budu povoljni. Uploviti na Hirtu nikada nije lako. Često je nemoguće.

ISABEL: (Uplašeno.) A što ako vrijeme bude loše u rujnu? Gore nego u kolovozu? Što ćemo onda?

ANEAS: Tek smo stigli, Isabel - nije još vrijeme da planiramo naš povratak.

ISABEL: Da barem je. Da barem je.

ANEAS: Ti si umorna. Treba ti odmora.

ISABEL: (Svakim trenutkom sve hysteričnija.) Odmora! Jesi li vidio gdje ćemo spavati? Oni spavaju u grobnicama ovdje na Hirti. Na hladnom kamenu! Vlažnom poput bunara! Svi ovdje uistinu jesu ljudi - ili zašto bi inače još uvijek živjeli ovdje?

ANEAS: Ovdje nas nije dovela ludost. Dovala nas je služba. Božja služba.

ISABEL: (Pokajnički.) Da. Znam.

ANEAS: Puno je godina prošlo otkad je na Hirtu zadnji put došao misionar.

Puno se toga ima napraviti.

ISABEL: Znam, Aneas. Znam.

ANEAS: (Tužno.) A ti se već želiš vratiti u kuću svojeg ujaka!

ISABEL: Trebala sam poslušati svojeg ujaka i rodbinu! Trebala sam te čekati u Edinburghu. Mislila sam da ću biti od koristi - ali što ja tu mogu napraviti? Znam samo nekoliko rečenica na gelskom - i otkad smo pristali, nisam čula nijednu od njih. Nisam uopće razumjela što su govorili.

ANEAS: Ali oni su ti zaželjeli dobrodošlicu! Srdačnu dobrodošlicu! Bili su iznenađeni što je velečasni sa sobom doveo svoju ženu!

ISABEL: (Ne obraća se Aneasu i on je ne čuje.) Bili bi još više iznenađeni kad bi znali kako ona želi otići što dalje odavde!

ANEAS: Iznenađeni. I jako radoznali, Isabel.

ISABEL: (Aneasu.) Nisam smjela doći ovamo. Bilo je to glupo od mene, glupo!

ANEAS: Ali ja sam rekao - i tebi i tvom ujaku - da je otok - primitivan. Ti si se veselila avanturi!

ISABEL: Nisam znala što to znači! Gotovo da uopće nisam bila izvan Edinburgha! Ovdje ću samo biti na teret! Neću ti znati čak ni kuhati - ne s ovim! (Pokazuje lonac.)

ANEAS: Naravno da možeš kuhati! I ovdje ognjište gori kao i bilo gdje drugdje! Već su nam dali veliku košaru punu jaja. I drugu košaru punu morskih ptica.

ISABEL: (Hvata je hysterija.) Ja nikad nisam skuhalo morsku pticu. Nikada u životu!

ANEAS: Valjda je kuhaš kao svaku drugu pticu. Žena koju si spomenula - žena koja govori engleski. Ona će ti sigurno pomoći?

ISABEL: Nisam baš u to sigurna!

ANEAS: Umorna si. I bilo ti je zlo tijekom cijelog puta. *(Dobrohotno, ali nespreno, bespomoćno.)* Ne plaći. Isabel? Prestani! Sutra ujutro ćeš se osjećati bolje.

Nespreno se ponašaju jedno prema drugom.

ISABEL: *(Pokušava se smiriti, poslušno.)* Da. Da. Naravno. Ja sam izvan sebe. I ujutro ću se osjećati bolje.

Nespreno se okreće od njega. On se isto okrene ili otkorača do mjesta odakle ima pogled na obalu i na brod koji je ukotvljen u zaljevu.

ANEAS: Oni već dižu jedra. Odlučili su isploviti prije nego što vjetar promijeni smjer. Već se podizao kad sam se opraštao od Martina.

Izvan pozornice (dolje na obali) čuje se glas koji predvodi molitvu na gelskom. Nakon prvog stiha pridružuju mu se drugi glasovi.

ANEAS: Svjetlo blijedi. Uskoro će pasti mrak.

Glasovi nastavljaju s molitvom. Jedan glas predvodi, drugi ga prate.

ANEAS: *(Okrene se Isabeli.)* Znaš li koji je to psalam?

Ona stoji okrenuta leđima, sa suzama u očima; zavrti glavom.

ANEAS: Bog nam je utočište i sila, pomoćnik koji se u nevoljama brzo nalazi.

(Sada se obraća njoj.) Zato se nećemo bojati, da bi se zemlja pomjestila i gore se prevalile u srce morima...

ISABEL: *(Pokušava se nasmiješiti.)* Te gore su se već prevalile u srce morima!

ANEAS: Dodi – idemo se na obalu pomoliti za kapetana Martina i njegovu posadu. Da im put na jug bude sretan –

On zastane, čeka da ona prihvati njegovu pruženu ruku, što ona i učini.

ANEAS: – i da se sretno vrate i odvedu nas kući u kolovozu!

Oni odlaze. Glasovi nastavljaju s molitvom dok se svjetla gase. Još se čuju rečenica ili dvije nakon što se pozornica smrača.

Druga scena

Sutradan. Drugi dio otoka.

Ulazi Rachel, noseći malu slamnatu stolicu. Spušta je, sjeda na nju.

Pojavljuje se Oona koja nosi malu drvenu zdjelicu punu zobene kašice. Čim je Rachel ugleda, ona ustaje, pomakne stolicu na udaljeni dio pozornice i ponovno sjedne na nju.

RACHEL: Gubi se!

OONA: Poživio vas Bog, moja gospo.

RACHEL: Gubi se!

Rachel ponovno ustane, pomakne se – ali nesigurno, više ne zna gdje bi bilo sigurno spustiti stolicu.

RACHEL: Ostavi me! Odlazi! Spletkarica! Lopuža! Ovo je moja stolica!

OONA: Znam ja to. *(Pružajući zdjelicu.)* I ovo je vaše, moja gospo.

RACHEL: *(Letimice pogleda zdjelicu, nezainteresirano.)* Ne želim tvoje poganske splachine. Zobena kašica i kuhana bluna! Isuse slatki!... Nekad sam jela čokoladu. Iz porculanske zdjelice. I uvečer bih pila konjak... Koliko god sam konjaka htjela.

Oona neprestano jede iz zdjelice. Rachel to primijeti i okomi se na nju.

RACHEL: Baci to!

Pokušava joj oduzeti zdjelicu. Oona je grčevito primila zdjelicu, ne želi da propadne dobra hrana.

OONA: *(Gelski.)* Ne. Neću baciti. Kuhana je. Fina, hrana, fina.

Zdjelica završi na zemlji.

OONA: *(Gelski.)* Kakva šteta. *(Engleski.)* Velika šteta, velika.

RACHEL: Ti si lopuža, Oona McQueen. Plaćena si za tu hranu. Plaćena si da paziš na mene. Tužit ću te Šerifu. Kad sljedeći put dode. Reći ću gostu – onom koji je došao sa brigantinom – svećeniku.

Ulazi Isabel. Rachel je ugleda.

RACHEL: *(Odvažno povikne.)* Da – i svećenikovoј ženi također!

ISABEL: *(Gelski.)* Dobar ti dan!

OONA: Bog bio s vama, gazdarice. *(Kimne glavom, nakloni se Isabeli i nasmiješi.)* Nadam se da se jutros bolje osjećate.

ISABEL: Da, hvala.

Ona pogleda Rachel – koja drži jednu ruku na svojoj stolici – prkosno, spremna braniti svoje vlasništvo.

ISABEL: Svećenik me je zamolio da vas posjetim.

RACHEL: Posjetiš?

ISABEL: *(Gleda ih obje – ona se nikad ne ponaša prema Ooni kao prema običnoj služavki, čak ni kada je prisutna Rachel.)* Ja sam gazdarica Seton, žena velečasnog.

RACHEL: Da nas posjetiš! *(Ovaj izraz pobudi u njoj sjećanja, ona se više ne drži kao sirota već kao aristokratkinja.)* To je jako ljubazno od tebe! *(Kraljevski pruži ruku Isabeli, kao na rukoljub.)* Rachel Erskine od Grangea... Lady Rachel.

ISABEL, *prihvati njezinu ruku i smeteno se pokloni.*

RACHEL: *(Ooni, zapovjednim tonom.)* Možeš ići.

ISABEL: Oh, ne! Molim vas –

RACHEL: *(Naprasito.)* Odlazi! Odlazi!

Oona polako, smireno podigne zdjelicu i odmakne se dalje od Rachel.

RACHEL: *(Vrišti.)* Rekla sam odlazi, gubi se, odlazi!

Oona se još malo udalji, uzbrdo, i sjedne, ravnodušno, držeći Rachelinu zdjelicu za doručak.

RACHEL: *(Isabeli.)* Sjedni. Zašto ne sjedneš? Dali su mi služavku, ali ona je najobičnija seljakinja. *(Rachel sjedne u svoju stolicu.)* Sjedni. Sjedni. *(Isabel sjedne na kamen, ili na zemlju.)* Jesi li dobro putovala?

ISABEL: *(Automatski.)* Da, hvala. *(Stanka.)* Ne, nisam. Uopće nisam dobro putovala. Bila sam bolesna cijelim putem. Strašno bolesna. Bilo mi je drago kad smo stigli na kopno.

RACHEL: Neće ti još dugo biti drago! *(Isabel šuti.)* Nisu mi dali da pridem brodu. Imala sam poruku za kapetana. *(Ostro.)* To nije bio Šerifov brod?

ISABEL: Ne.

RACHEL: Šerif je lažov. Govori same laži. *(Ponovno se ponaša kao aristokratkinja.)* Nemam čokolade da ti ponudim, gazdarice...?

ISABEL: Seton. Isabel Seton.

RACHEL: Ni čaja. Jeste li sa sobom na Hirtu donijeli kakve namirnice?

ISABEL: Jako malo. Nešto platna za zavoj – ukoliko bi trebalo. Čula sam da otočani provode vrijeme uspinjući se po liticama. I nekoliko boca alkohola. Najvećim dijelom katranske vode.

RACHEL: Katranska voda.

ISABEL: Najbolji norveški katran.

RACHEL: Konjak je izvrstan alkohol. Jeste li donijeli malo konjaka?

ISABEL: Ne, nismo. Sa sobom smo donijeli samo jedan sanduk.

Stanka.

RACHEL: Moj suprug je ovih dana stalno u Westminsteru. Državni poslovi.

ISABEL: *(Osupnuta, ali se oporavi što bolje može.)* Ah. To je daleko.

Westminster.

RACHEL: Ja ga nisam mogla tamo pratiti. On stanuje u Niddrie Wyndu, kad je u Edinburghu. Mi... Mi stanujemo tamo... kad smo u gradu.

ISABEL: I – da li već dugo živite na Svetoj Kildi, moja gospo?

RACHEL: Dovoljno dugo. *(Izmenada otrovno.)* Dovoljno dugo da se otopi srce Simona Fräsera! Poznaješ li tu svinju?

ISABEL: *(Šokirana.)* Ne.

RACHEL: Simon Fraser, Lord Lovat. Morala si čuti za njega!

ISABEL: Da. Čula sam za njega.

RACHEL: A odakle si ti, gazdarice... *(Ponovno joj je zaboravila ime.)*

ISABEL: Seton. Isabel Seton. Ja sam iz Edinburgha. I velečasni također.

RACHEL: Vidjela sam kad si doputovala s velečasnim. Ali ne izbliza. On izgleda kao starac.

ISABEL: Ne izgleda.

RACHEL: Hoda kao starac.

ISABEL: Nije tako star.

RACHEL: Ali je dosta stariji od tebe.

ISABEL: Meni je sedamnaest godina.

RACHEL: *(Ne obraća se Isabeli, tiho.)* Meni je bilo petnaest godina kad sam se udala.

Stanka.

ISABEL: Što vas je dovelo na –

RACHEL: Brak iz snova! Tako kažu, ne? Kažu to s podsmijehom na usnama, uvijek! Kako se to dogodilo, pitam se?

Isabel ne shvaća odmah da je to pitanje.

RACHEL: U tvojem slučaju. Pretpostavljam da te je zaveo!

ISABEL: *(Vrlo šokirana.)* Aneas je Božji sluga! Govorite o svećeniku škotske Crkve!... *(Sjeti se Rachelinog položaja.)* Moja gospo! Osim toga, koja bi se djevojka udala za čovjeka koji ju je – zaveo... ili pokušao?

RACHEL: Za koga bi se onda imale udati? Osim za par starih Božjih slugu!

ISABEL: (*Digne se, želi otići.*) Mogu li razgovarati s vašom služavkom prije nego odem? Htjela bih je pitati...

RACHEL: Koliko dugo ste ti i velečasni vjenčani?

ISABEL: Deset dana. Isplovili smo iz Leitha nekoliko dana nakon vjenčanja.

RACHEL: I sve dosad si imala morskbu bolest?

ISABEL: Cijelim putem je bilo jako olujno.

RACHEL: I gotovo da je već svanulo kad ste završili s molitvom i svim onim zavijanjem na plaži! Tako - ti još ništa ne znaš... je li? O zavoduženju?

Isabel ne zna kako bi odgovorila na to.

RACHEL: Ti nisi osobito lijepa.

ISABEL: (*Dostojanstveno.*) Ne. Nitko me nikad nije smatrao lijepom.

RACHEL: Kad mi je bilo sedamnaest godina, ja sam bila ravissante. Lady Rachel, supruga zakonodavnog člana Gornjeg Doma. Išla sam na sve zabave. Balove. Večere. Oštrigaške večeri. Zar ne uživaš nositi masku i posjećivati edinburške oštrigaške podrumce?

ISABEL: Nikad nisam bila. Nikada nigdje nisam bila - osim tu na Hirti!

RACHEL: Hirta! Neće ti se svidjeti Hirta! Tu su miševi veliki poput štakora! Ovce su goropadne poput bizona! Ovo je pakleni smrdljivi otok.

ISABEL: Mi smo ovdje samo ovo ljeto. (*Govori o Ooni koja još uvijek strpljivo čeka po strani.*)

RACHEL: (*Oštro.*) Jesi li ti jakobinka?

ISABEL: Ne.

RACHEL: A tvoj mladoženja - velečasni - je li on jedan od njih?

ISABEL: (*Kao ubodena.*) Ne! - Jeste li vi?

RACHEL: (*Prezirnno je pogleda, ne udostoji se odgovoriti.*) Željela sam poslati poruku na brod. (*Covori o Ooni koja još uvijek strpljivo čeka po strani.*) ONA me je natjerala da se vratim! Ona je moja tamničarka!

ISABEL: Ona se brine o vama.

RACHEL: Kučka je ukrala moje dragulje!

ISABEL: Ne, ne - sigurna sam da ona to ne bi učinila.

Oona ustane. Primijetila je da se povećala napetost u Rachelinom glasu i polako prilazi kako bi je smirila.

RACHEL: Dragulji... muževi... djeca... Sve što sam imala, izgubila sam! Prije ovog mjesta bila sam na otoku Hesker, znaš. Alexander MacDonald je tamo gospodar, on je rekao da će me pustiti. Dala sam mu naušnice sa svojih ušiju I prstenje sa svojih prstiju. Ali - on me je umjesto toga doveo ovamo! ... Na Heskeru sam živjela u bijedi, ali ovdje mi je sve gore i gore!

ISABEL: Ovdje su vas doveli? Protiv vaše volje? Ali tko? Tko je to učinio?

OONA: (*Racheli.*) Hajdemo, moja gospo, vrijeme je da se vratite i nešto pojedete.

RACHEL: To su bili sluge Lovata i MacLeoda. Prepoznala sam njihove odore. Rekla sam im da znam tko su. Otvorili su vrata i uletjeli u sobu. Vrisnula sam: umorstvo!

OONA: (*Koja sada stoji uz Rachel; mrmlija na gelskom.*) Dosta priče. Sada je dosta priče. (*Engleski.*) Sada morate nešto pojesti, moja gospo, a onda morate spavati.

RACHEL: (*Odgurne Oonu, tli se odmakne od nje. Isabeli.*) Jesi li čula kako je španjolska kraljica bačena u zatvor? Ili kako je princeza Sobieski poslana u samostan? I zbog kojih razloga? Ipak, one su imale prijatelje na visokim položajima. Papu, među ostalima. On se zauzeo za obje. Kad bi se moji prijatelji zauzeli za mene - (*Ona se primakne Isabeli.*) - kad bi se netko zauzeo za mene -

ISABEL, ustukne za korak.

RACHEL: - i ja bih možda bila slobodna.

OONA: Ne smijete time zamarati ženu velečasnog. Tek je stigla. Ona je samo curetak. Mladi curetak.

RACHEL: (*Isabeli.*) Oni se valjda nadaju da sam umrla. Lovat i MacLeod. Edinburgh, muž, djeca. Ali ja sam živa.

Ona se ponovno primakne Isabeli koja se ukoči ili se ponovno odmakne.

RACHEL: Moraš im to reći. Ja sam još živa.

Oona je odvodi s pozornice. Rachel se otrgne iz njezinih ruku, okrene se natrag - ponovno se pretvorila u aristokratkinju.

RACHEL: Molim te, gazdarice - ?

ISABEL: Seton.

RACHEL: Da. Molim te, prenesi moje najsrdačnije pozdrave velečasnom - do skorog videnja.

Rachel i Oona izlaze. Jedna od njih odnosi stolicu. Rachel se ponovno zaustavi.

RACHEL: (*Ooni.*) Oona McQueen, ti me hoćeš izglednjeti! Još mi nisi ništa dala za jesti!

OONA: Jelo čeka, gospo.

ISABEL, ih gleda dok odlaze - prilično osupnuta ovim susretom.

RACHEL: (*Bliži izlaza ili izvan pozornice, tiho mrmlija - njezine riječi se ne moraju čuti.*) Ti si lažljivica. Lijena. Prljava. I lopovica.

Aneas dolazi odnekud s brežuljka, ako je moguće.

ANEAS: (*Pozdravlja Isabel.*) Poživio te Bog, Isabel! (*Zatim, na gelskom.*) Poživio te Bog.

ISABEL: (*Više sebi no Aneasu.*) Baš nas poživio!

ANEAS: (*Uživa u jutru na svoj trijezan način.*) Deset puta sam susreo istog otočanina i svaki put me je pozdravio na isti način: Bog vas poživio! Danas sam razgovarao sa svima na otoku! Sa svakim muškarcem, ženom i djetetom. Osim s muškarcima koji su na Borerayu - oni se još neće vratiti barem za tjedan ili dva... Jesi li vidjela Boreray, Isabel? Još uvijek osupnuta susretom s Rachel, Isabel ga ne sluša. Upitno ga pogleda, ali je odsutna mislima. Aneas je primi za ruku, ili da znak da ga prati i krene dalje uzbrdo.

ANEAS: Pogledaj! Pogledaj onamo. Ona ogromna hrpa kamenja koju je Bog bacio u ocean! To je otok Boreray!

ISABEL: (*Zainteresirana, protiv svoje volje.*) Tamo su muškarci? Ali kako su tamo dospjeli?

ANEAS: Onog koji prvi skoči s čamca na stijenu, smatraju junakom. Skladaju balade u njegovu čast.

ISABEL: Ali zašto idu tamo?

ANEAS: Tamo uzgajaju ovce. Osim toga, tamo imaju goske. Na stotine tisuća bluna. Ona jaja koja su nam dali kad smo stigli, bila su gušćja jaja.

ISABEL: (*Dirnuta.*) Drukčijeg su okusa od jaja koje sam ikad kušala.

ANEAS: Jesi li upoznala puno žena?

ISABEL: Ti veliš da si sa svima govorio?

ANEAS: Sa svima sam govorio.

ISABEL: Ali ne sa Lady Rachel? Ona veli da je supruga nekog velikog lorda.

Nisi čuo za nju?

ANEAS: Ne. Što ona ovdje radi?

ISABEL: Polako ljudi. I ja bih da su me oteli i doveli ovamo.

ANEAS: Oteli?

ISABEL: Da. Ovdje su je utamničili.

ANEAS: (*Nije isuviše iznenađen.*) Ali Isabel, ako je luda...

ISABEL: (*Prekine ga.*) Oteli su je MacLeodovi sluge. Tako mi je rekla. Veli da je prepoznala njihove odore.

ANEAS: MacLeod je gospodar ovih otoka. On je ovdje kralj. A Šerif je njegov rođak.

ISABEL: Njezina obitelj misli da je mrtva, Aneas!

ANEAS: Isabel - ovo nije južna grofovija. Problemi se drukčije rješavaju u ovom dijelu svijeta.

ISABEL: Ali nju su oteli iz južne grofovije! Ona je iz Edinburgha, poput nas! Pa - ona je živjela u Niddrie Wyndu! Nekoliko koraka od kuće mojeg ujaka!

ANEAS: Ako je luda, onda teško možeš reći govori li istinu, zar ne?

ISABEL: Nije mogla izmisliti stan u Niddrie Wyndu!

ANEAS: (*Koji misli da je mogla.*) Možda nije.

ISABEL: Niti otmicu!

ANEAS: Kako se zove?

ISABEL: Rachel. Lady Rachel. Uplašila me je. Jako!

ANEAS: Hirta je blagi Bedlam.

ISABEL, ga iznenađeno pogleda.

ANEAS: Ako je luda, sada je mogla biti zatvorena u kakvoj hladnoj umobolnici u kojoj bi pedesetak drugih ludaka vrištalo oko nje. Ovdje je na Božjem svježem zraku, ima crkvu u koju se može ići moliti, tihe susjede, hranu i piće.

ISABEL: (*Gorko.*) Slušajući tebe čovjek bi pomislio da je ovo mjesto Arkadija!

ANEAS: Ovo mjesto! Ja nikada nisam vidio ovakvo mjesto!

ISABEL, ga ne sluša, razmišlja o Hirti - I Hirtinjoj plemenitaškoj stanovnici.

ANEAS: Nekoliko muškaraca me je danas odvelo na vrh Conachaira. Da vidim gdje leži njihov svijet, rekli su mi. Kad se uspneš na vrh i pogledaš

prijeko - ničeg nema! - ničeg! Samo prazan prostor, milijama, sve do oceana koji se prostire podno litice. Dolje lebde ptice - poput zvijezda. Druge ptice vrište, uzrujane, svuda unaokolo... (Ne zna kako bi se izrazio.) ... Nikada! ... Nikada nisam vidio ovakvo mjesto! Izgubi se u mislima. Isabel je također zamišljena.

ISABEL: Aneas?

ANEAS: Da.

ISABEL: Kako izgledaju - oštrigaški podrumi u Edinburghu?

ANEAS: (Nakon stanke. Zbunila ga je promjena teme.) Oštrigaški podrumi?

ISABEL: Da. Jesi li ikad bio u kojem? Što ljudi tamo rade?

ANEAS: Jedu oštrige.

ISABEL: Jesi li ikad bio u kojem?

ANEAS: U javnim podrumima? Naravno da ne. Bio sam na privatnim oštrigaškim večerima. Tu i tamo.

ISABEL: Kakve su?

ANEAS: Nakon što se dame povuku, mi zapalimo lule i raspravljamo o politici.

ISABEL: (Ozlojeđena.) Ali prije nego što su se dame povukle? Što onda? Sviraju li? Plešu?

ANEAS: Da. Malo.

ISABEL: Baš kao na zabavama? Edinburškim gradskim plesovima? Moj ujak je protiv! Gradski plesovi znače nove haljine, podsuknje, cipele... i maske? ... Ja nikada nisam izašla van u maski!

ANEAS: Nadam se da nikada i nećeš!

ISABEL: Znaš li ti plesati, Aneas?

ANEAS: (Tužno.) Ja osobno ne volim. Nisam elegantan kad plešem.

ISABEL: Ja znam plesati reel i gigue. Njih plešem savršeno elegantno. Mi smo vježbale u kuhinji, Elizabeth i ja. Ali moj ujak nikad nije saznao!

ANEAS: Ne, on nije spomenuo da znaš plesati. Rekao mi je da si naučila peći kolače i ispresti lan u pređu koja je dovoljno dobra da se od nje istka laneno platno. I da si bila nježna mati svojim mlađim sestricima.

ISABEL: Nedostaju mi djeca.

ANEAS: Imat ćeš... imat ćemo vlastitu - obitelj. Uskoro.

ISABEL: Hoću li smjeti ići na društvene plesove - kada se vratimo u Edinburgh?

ANEAS: (Maše glavom.) Nema potrebe, Isabel. Ti si sada udana žena. No nećeš dugo čekati na priliku za ples! Devet parova na Hirti čeka da ih vjenčam!

ISABEL: Devet svadbi!

ANEAS: Ne, ne - oslobodi nas Bože - sve ću ih vjenčati u istom danu!

ISABEL: Kada?

ANEAS: Moramo čekati da stigne Šerif. Očekuju ga svaki trenutak.

ISABEL: Šerif! Zašto?

ANEAS: Zato što su to pristojni ljudi, oni ga žele pozvati na svadbu. I - možda - zato što će njegov brod donijeti namirnice koje će uveličati proslavu!

ISABEL: No dobro - ja neću plesati sa Šerifom, to je sigurno!

ANEAS: Itekako ćeš plesati s njim - ako te počasti pozivom.

ISABEL: On je utamničio onu plemkinju - Lady Rachel.

ANEAS: On je nadzornik ovog otoka, a ja sam svećenik. A ti si svećenikova žena i tako ćeš se i ponašati.

ISABEL: Ali ti ćeš s njime razgovarati o zatočenicima?

ANEAS: (Oprezno.) Mogao bih ga pitati za nju.

ISABEL: I natjerat ćeš ga da je pošalje natrag njezinoj obitelji?

ANEAS: Crkvena skupština me je poslala ovamo u uložni misionara.

ISABEL: Onda te se ta plemkinja zasigurno tiče?

ANEAS: Tiče me se njezina duša. Ali zašto je ona ovdje - to nije moja briga.

ISABEL: Ali - Aneas! - ona je -

ANEAS: Ona je MacLeodova briga. I Šerifova.

On se udalji od nje, sjedne i otvori Bibliju. Isabel ga gleda, razočarana u njega, frustrirana. Svjetla blijede.

Treća scena

Nekoliko dana kasnije. Sunčan, spokojan dan. Dok se pale svjetla, odozgo se čuje pjev ptica. Oona je zaposlena, plete ili raščesljava pređu ili prede. (Ne šiva, budući da su na Hirti krojili i šivali jedino muškarci.) Ulazi Isabel.

OONA: Poživio vas Bog, gazdarice Isabel.

ISABEL: (Gelski.) Poživio te Bog, Oona. (Sjedne pored nje.)

OONA: I hvala Bogu što su se muškarci živi i zdravi vratili sa Boreraya.

ISABEL: Ulovili su velik broj gusaka. Naslagali su ih ispred kuća poput gomile snijega. I jaja. Pune košare jaja!

OONA: Oh, nahvatali su oni mnogo više. Ali su ostatak spremili na Borerayu. Ptice i jaja.

ISABEL: Oona... jaja koja ste nam dali kad smo stigli ovamo - mora da ih je bilo na stotine u toj košari. Mnogo više nego što možemo pojesti.

OONA: Pa bit ćete ovdje cijelo ljeto, gazdarice. Sve ćete vi to pojesti prije nego što ljeto prođe.

ISABEL: Ali ona će se dotad pokvariti!

OONA: Pokvariti? Pa držat ćete ih u košari?

ISABEL: Ja... mislim da su neka od njih već ustajala.

OONA: (To je za nju nova riječ.) Ustajala?

ISABEL: Ona - ona više nisu svježa.

OONA: Pa ne biste valjda jeli svježa jaja?

ISABEL: A kakva bismo inače jeli?

OONA: Bolje ih je ostaviti da odstoje neko vrijeme.

ISABEL: Koliko dugo?

OONA: (Utiješno.) Dosta dugo. Tako im je bolji okus. Zar vi tako ne radite u Edinburghu?

ISABEL: Ne.

OONA: Ne. Niti na otoku Skyeu tako ne rade.

ISABEL: Skyeu? Ti si bila na otoku Skyeu?

OONA: Moj muž i ja smo tamo išli s gospodinom Buchanom. Gospodin Buchan je naš prijašnji svećenik koji je bio na Hirti prije mnogo godina. U vrijeme bivšeg Šerifa. Ja sam tada bila mlada. Gazdarica Buchan me je naučila engleski. Ona je rekla da ne može naučiti gelski!

ISABEL: Naš brod se ukotvio u Benbeculi, ali nismo stigli do Skyea.

OONA: To je krasan veliki otok. I MacLeod je dobar gospodar.

ISABEL: Ti si ga vidjela?

OONA: On nosi cipele od kože. Svaki dan. I njegov dvorac je unutra pokriven tkaninom. Dobrom vunenom tkaninom koja tamo visi sa svakog zida. Kakvo je to grozno rasipanje tkanine!

ISABEL: Ali tebi se svidjelo tamo, na Skyeu?

OONA: Nije kao na Hirti. (...) Ali ipak ima jedna stvar koja nam se jako svidjela.

ISABEL: Samo jedna stvar! Što bi to moglo biti? (Pogleda svoje čizme.) Cipele, možda? Kožne cipele?

OONA: (Smije se.) Cipele! Ma dajte, od kakve bi koristi bile cipele? Ne možeš se uspinjati po liticama u cipelama! A ako se ne možeš uspeti, nećeš uhvatiti nijednu pticu - niti pronaći jaja! Mi bismo svi umrli od gladi da nosimo cipele. Imali bismo stopala k'o gazdarica Buchan - meka i nikakva. Meka kao kiselica koja raste na Conachairu.

ISABEL: Onda - što vam se to svidjelo?

OONA: One biljke koje narastu visoke. Ljepše su od ostalih biljaka. Njihovo lišće se širilo na krilima i šaptalo na vjetru.

ISABEL: Biljke? Drveće? Misliš drveće?

OONA: Drveće. Da. Drveće. Najljepše od svega je kad mnogo drveća raste zajedno. Kad hodaš između njih, ona povijaju svoja krila i hvataju se za tebe kao da te dozivaju. Mene je to preplašilo. Njihovi duhovi tako su tužno govorili.

ISABEL: Ne, Oona - to je samo vjetar hujao kroz granje.

OONA: (Ne obazire se na njezine riječi, gotovo je prekida u pola rečenice.) Na Hirti naši duhovi nikada ne govore naglas. Gotovo nikada. Ako progovore naglas, čuvajte se!

ISABEL: Duhovi ne postoje, Oona. Postoji samo Bog.

OONA: Zar u južnoj grofoviji nema duhova? (Pokazuje sažaljenje prema južnjacima.) Ovdje je sve puno duhova. Vidjeli ste kako svake nedjelje polijevamo mlijeko na mliječni kamen. To je za Gruagach - duha - molimo je da otok bude plodan...

ISABEL: Ali Bog nam veli -

OONA: Ne, ne, ona nije bog, ona je božica, Gruagach. Ona je jednom progovorila Donaldu McCrimmonu. No to je bilo u vrijeme pokojnog Šerifa.

ISABEL: Jesi li velečasnom ispričala o tim duhovima, Oona?

oona: Ne, ne. Velečasni je pametan čovjek. On zna pretvoriti crne znakove na papiru u riječi i ispričati nam svaku priču iz Biblije.

isabel: On zna o duhovima! On je čuo za njih, sigurna sam. Ali nekako ne mislim -

rachel: *(Izvan pozornice, plačljivo, zahtjevno.)* Oona?... Oona? Cdje si? Oooooooooona!

oona: *(Nježno, gelski.)* Pokora! Pokora!

isabel: *(Gelski.)* Pokora!
One ušute, oslušuju novi poziv. Blagoslovljena tišina.

oona: Zna li vi pretvoriti znakove u riječi, gazdarice Isabel?

isabel: To stvarno nije teško. Mogu te naučiti ako hoćeš!

oona: Ne, ne - ja to ne bih mogla naučiti, ne u stotinu tisuća godina! *(U povjerenju.)* Moja gospa ponekad pokušava. Ali sada više nema papira.

isabel: Zašto je ona ovdje?

oona: *(Razborito.)* Ona je gost Lorda MacLeoda.

isabel: Ali ona ne želi biti ovdje.

oona: *(Filozofski.)* Ni mi je ne želimo ovdje. Ali ona je kao velika galebica. Ptica koja ne donosi ništa dobra. Ptica koju ne možete otjerati.
Ulazi Rachel, groteskno, tužno odjevena. Presvukla se u haljinu u kojoj je odvedena iz Edinburga i koja je sada iznošena, raspucana po šavovima i pokidana, te otkriva cijele dijelove tijela. Oko sebe možda ima ovijen šal, ili nosi improviziranu lepezu od perja morskih ptica.

rachel: Treset! Oona - treba još treseta za vatru!

oona: Poživio vas Bog, moja gospo. Treset je pokraj vrata. Puno treseta.

isabel: Poživio vas Bog, moja gospo.
Rachel odvrti na Isabelin pozdrav gundanjem i kimanjem glave. Malo hoda unakolo, želi im se pridružiti, ali ne zna kako to učiniti a da ne izgubi dostojanstvo. Odšeta se do dijela pozornice koji predstavlja kuću i ogleda se oko sebe.

isabel: *(Doziva je.)* Velečasni će se brzo vratiti. On priča s muškarcima koji su se upravo vratili s Boreraya.

rachel: Onda ću pričekati.

isabel: Izvolite.

rachel: *(Pokazuje na Oonu.)* Moram je držati na oku. Da joj dopustim, ništa ne bi radila po cijele dane.

oona: *(Maše glavom i smireno poriče.)* Pokora, pokora!

rachel: *(Zove Isabel, u povjerenju.)* Da sam na tvom mjestu, ne bih sjedila tako blizu nje. Svi oni smrde na blunu. *(Ona se omiriše, zabrinuto, onda zagladi rukom svoje zakrpe i poprimi aristokratski stav.)* Njorbe u zobenoj kaši! Blune u kaši! Čak i njihovo pivo ima okus na njorbinu pišalinu!

oona: *(Mirno, ne obraća se nikome posebno.)* Njorbe ne pišaju! Nama pridošlice isto uvijek čudno mirišu. *(Odmah se pristojno ispravi, Isabeli.)* O, ne vi, gazdarice - više ne. Svi na Hirti ubrzo zamirišu na Hirtu! To je prirodno! *(Zajedljivo.)* Najsmrdljiviji su oni koji smrde na previše piva. *(Isabeli.)* Ona je ukrala moje pivo. Sve pivo koje sam napravila prošlog tjedna - nestalo je. Ona je jučer cijeli dan spavala, i danas cijelo jutro.

rachel: Lažljivica!

oona: *(Još uvijek se ne obraća nikom osobito, mirno.)* A što nije popila, to je sakrila.

rachel: *(Sada sjedne na brežuljak, podalje od njih. Neelegantno se počese.)* Željela bih znati što se dogodilo s mojim draguljima!

oona: *(Koju ovu optužbu čuje barem triput tjedno.)* Ona stalno priča o tim draguljima!

rachel: *(Češe se i ispituje svoje prnje.)* Trebam novu podsuknju.

oona: Ne znam zašto je ponovno obukla tu južnjačku odjeću. *(I dalje se ne obraća nikome osobito.)*

rachel: Zato što je ona sve što mi je ostalo, eto zašto!

oona: Dali smo joj dovoljno sukna i pokrivala za kosu.
Rachel i Oona se sada svadaju (njihova redovita razonoda.) Rachel je ta koja prekida Oonu u pola rečenice i sve je ljuća dok je Oona najvećim dijelom sačuvala mir.

rachel: *(Isabeli.)* Znaš li čime pričvršćuju svoje krpe? Udicama! Isuse slatki!

oona: Huljenje je strašan grijeh. *(Sada je stvarno uzrujana.)* Neka vam Bog oprosti!

rachel: Grijeh? Grijeh? Ovaj otok je kreac grijehom! Cijeli otok je jedan veliki, bijedni, od Boga zaboravljeni grijeh!

oona: *(Zgrožena.)* To je grozno huljenje. Grozno. Hirta je najljepše mjesto koje je Bog ikada stvorio.

rachel: Ha! A kako ti to znaš?

oona: *(Isabeli.)* Kad ptice dolete u proljeće, ovo je najugodnije mjesto na svijetu.

isabel: Da, svakako! Vidim ja da je, Oona!

rachel: *(Isabeli, otrovno.)* Licemjerko!

rachel: *se još više udalji od dviju žena.*

oona: *(Ne obraća se nikom osobito.)* Još uvijek je pijana od piva.

rachel: Licemjerke! Jakobinke!

oona: *(Isabeli.)* Ona ima još piva, negdje ga je sakrila, znam da je.

rachel: Bridget mi nikada nije prigovarala što pijem. Niti što trošim treset za vatru!

oona: *(Nježno, nikome osobito.)* Treset je kraj vrata.

rachel: I Bridget je znala pjevati. Ne poput tog zavijanja koje vi zovete pjesmom! Bridget je stvarno znala pjevati! *(Ne pjeva već tiho recitira.)* Binnorie, oh, Binnorie!

oona: *(Isabeli koja se sprema otići.)* Ja imam posla. Ona je ostavila vatru da se ugasi. I moram napraviti još piva.

rachel: Tako je - idi! - samo ti idi! Idi! Beskorisna, lopovska, gorska vještice! Idi dovraga - u pakao - u Hirtu!
Oona odlazi. Isabel krene za njom, ali kada Rachel ponovno progovori, iako se ne obraća Isabeli, ova ne želi samo tako išetati.

rachel: Bridget mi nikada nije prigovarala. Koliko god sam klareta htjela. I konjaka. Konjak je najbolji.
Stanka.

isabel: Tko je Bridget?

rachel: *(Ne obazire se na pitanje.)* Ovo nije moja najbolja haljina. Ali je ipak vidjela boljih dana od tvoje! *(Popravlja haljinu i frizuru.)* Luda! Što ona misli, da ću posjetiti velečasnog odjevena u plavu jutu i udice?

isabel: Iskreno rečeno, mislim da bi mu bilo draže -
Zastane u strahu da je ne uvrijedi, ili ne navede da započne s novom tiradom. Izvadi češalj iz svoje kose.

isabel: Tu imam češalj - hoćete li da vas počesljam?
Rachel kimne u znak pristanka. Pride bliže. Isabel joj pokaže da sjedne i počne iščešljavati zamršenu kosu. U početku obje šute. Isabel nehotice prejako povuče češalj. Rachel se hoće požaliti.

isabel: *(Preduhitri je, umirujućim glasom.)* Učinit ću što mogu da vas ne ozlijedim, moja gospo. Ali ako prejako potegnem, vi ćete mi oprostiti, zar ne?

rachel: *(Česljanje je opušta.)* Imala sam predivnu kosu. Lord Grange me je volio zbog moje kose, znaš... Bridget ju je češljala - ne sobarica - NJOJ nisam dopustila! *(Glasno se podigne ili se primi za trbuh kao da je boli.)* Blune! *(Udari se po trbuhu, možda se ponovno podigne. Zatim ponovno ugladenim glasom.)* Neka nas sačuva dragi Bog - što ovdje hrana ne napravi čovjeku!

isabel: *(Nakon stanke.)* Tko je Bridget, moja gospo?

rachel: *(Sada je opuštena.)* Bridget je bila moja dadilja. Bridget je bila jedina prijateljica koju sam ikada imala. Bridget je bila moja mati.

isabel: *(Zbunjeno.)* Vaša mati?

rachel: Ona mi je bila više od majke. Ona je uvijek bila uz mene. Ja noću nisam mogla spavati ako Bridget nije bila uz mene.

isabel: Moja mala rođakinja, Elizabeth, se boji mraka. Ona neće sama spavati.

rachel: Ja sam se bojala mraka... Bojala sam se zaspati... ali ako je Bridget bila sa mnom - i koja kap konjaka... *(Odsječno.)* Kako izgledam?

isabel: Nemojte se micati, moja gospo.

rachel: Taj dio tu *(Stavi ruku na skalp.)* - je li narastao, taj dio?

isabel: Ima jedan dio na kojem kosa više ne raste. Samo jedan mali dio.

rachel: *(Vrlo tiho, Česljanje je umiruje.)* Tu su mi Lovatovi ljudi iščupali kosu s glave. Razbili su mi zube i iščupali kosu s glave. Imali su šest ili sedam konja. Privezali su me na konja iza Petera Fräsera, čvrsto su me privezali tkaninom tako da ne bih skočila...

isabel: *(Nakon stanke, oprezno.)* Kada? Kada je to bilo, moja gospo?

rachel: Zimi. One zime kada je bolest divljala gradom. Ljudima su natekla lica, boljele su ih grudi i grlo. Gripa, tako se zvala.

isabel: To je bilo one zime kada se moja ujna razboljela i umrla. Prije šest zima. Vi ste ovdje šest godina.

RACHEL: Prvo sam bila na otoku Heskeru. Alexander Macdonald mi je rekao da će me pustiti otići. Dala sam mu svoje prstenje. Ali on me umjesto toga doveo ovamo.
Ona je sada utonula u vlastitu bijedu. Isabel odustaje od češljanja. Sažalijeva je, uzima njezinu ruku ili klekne pored nje.

ISABEL: Ali zašto su to učinili? Zašto?

RACHEL: (Otrovno.) Zato što su svi oni lažovi - i ja znam njihove laži!

ISABEL: Kakve laži?

RACHEL: (Sada se sve više uzbuđuje.) Isusovačke laži! Jakobinski špijuni!

ISABEL: Ali koji špijuni? Tko?

RACHEL: Čitava ta banda! Simon Fraser, Lord Lovat, i Alexander Forster od Carsbannija, i MacLeod od Muiravondalea, i Peter Fraser, krastača i udvorica, i Mar - slatki Mar, moj šogor koji je znao tako prekrasno plesati!

ISABEL: (Šokirana.) Vaš šogor? Ali - zar vašem mužu nije bilo sumnjivo? Dao vas je oteći njegov vlastiti brat?

RACHEL: Moj muž je naširoko poznat po svojim vrlinama. Pobožan čovjek. Poznat je po svojoj krutoj pobožnosti! Znaš, (Ona je sada zaboravila koju priču priča.) bio jednom jedan brijačev sin (Ali je zaboravila kako priča ide.) ... ali se sada ne mogu sjetiti. Tu priču zna cijeli Edinburgh!
Ulazi Aneas. On se ne skriva, ali ga žene ne primjećuju.

ISABEL: Imate li djece?

RACHEL: Četiri sina. Četiri kćeri.

ISABEL: Ali oni mora da se pitaju gdje ste! Ah, ali sigurno im falite -

RACHEL: (Otrovno izgovara svaku riječ.) Guje! Svi oni!
Isabel je zaprepaštena tolikim otrovom u riječima.

RACHEL: Ja nikada nisam htjela imati djece. Ja sam jedino htjela svojeg gospodara. Kad se rodilo prvo - sin - Kriste, kako je on htio sinove - vidarica je bila sa mnom dva dana i tri noći! On je bio u Londonu!

ISABEL: London je daleko.

RACHEL: Prodala bih sina da nazad dobijem muža! Misli li on da sam slijepa? Vidim ja kako sobarici raste trbuh iz mjeseca u mjesec - on je otjera, a meni veli da sam luda! Ja čujem da u Londonu ima nekakvu žensku po imenu Lyndsay - on svojim prijateljima veli da sam lažljivica i vještica! (Otrovno.) On posvuda ima ženske! On -
Rachel se nenadano prekine, ugledavši Aneasa, okorjelog u svojoj kreposti.

ANEAS: Dobar vam dan.

ISABEL: (Uplašeno.) Lady Rachel - ovo je moj muž, gospodin Seton.

RACHEL: Velečasni! Drago mi je! A kako je Edinburgh ovih dana?

ANEAS: Jako dobro.

RACHEL: Prošlo je dosta vremena otkad sam odande otišla.
Stanka.

RACHEL: Baš sam vašoj ženi obrazlagala razloge.

ANEAS: Čuo sam.
Rachel želi još nešto reći, ali je Aneas brzo prekine.

ANEAS: Molim vas - nemojte se truditi ponoviti svoje razloge, moja gospo. Siguran sam da će mi ih moja supruga prenijeti. A vi - niste dobro, kako se čini.
Rachel je dokraja poražena.

RACHEL: (Obrću se Isabeli, ali posredno i tiho.) Kakva kruta pobožnost!
Isabel se osjeća poraženom radi Rachel, želi da se Aneas ispriča iako vidi koliko je ljut - ljut na nju i na Rachel. Ona mu pride.

ISABEL: (Tiho, riječima i pogledom moli ga da pokaže samilost.) Aneas! ... Aneas!
Neugodna tišina. Aneas razmišlja o tome što bi rekao.

ANEAS: Nadam se da ste dobro, moja gospo? Ovdje je oštra klima. Jeste li zdravi?

RACHEL: Ne, nisam zdrava - ali nisam još niti mrtva! (Pogleda ga u lice, s osmijehom, konvencija je ponovno uspostavljena.) Hvala Stvoritelju na nebesima!

ANEAS: Jučer niste bili u crkvi. Nadam se da se dovoljno dobro osjećate da nam se večeras pridružite u molitvi. Večeras ću održati kratku molitvu.

RACHEL: (Nakon stanke, gotovo nečujno.) Na gelskom! Fuj!

ISABEL: Plemenita Rachel ne govori gelski.

ANEAS: S vama ću se moliti na engleskom. Kad god to poželite.
Ona ne odgovara.

ANEAS: Sigurno je prošlo već dugo vremena otkad ste se isповijedili Božjem sluzi?
Nema odgovora.

ANEAS: Možete se moliti u Božjem hramu, ako i ne razumijete sve što je rečeno. Moja žena također ne razumije gelski jezik.
Nema odgovora.

ANEAS: Zar nemate Bibliju? Ja sa sobom imam dvije, posudit ću vam jednu, ako želite?
Ona se udalji uzbrdo. Ona je nervozno, uzbuđeno iščekivala susret s njim, a sada se osjeća glupo i ogorčeno.

ANEAS: (Dovikuje joj.) Je li istina što mi vele otočani? Da nikada ne molite s njima?

RACHEL: (Glasno, prkosno.) Ja ću se opet moliti Bogu kad me spasi s ove proklete stijene!
Isabel pokrije usta rukama.

ANEAS: Isabel? Idemo!
On čeka da ona prođe pored njega i otprati je s pozornice. Ali dok odlazi, on se zaustavi na trenutak, razmišlja da nastavi razgovor s Rachel. Rachel, gore na obronku, okrene mu leđa. On odlazi. Dok se gase svjetla, Rachel nepomično stoji. Čuje se glas pjevača koji predvodi prvu glazbenu frazu, popraćen glasovima župljana. Oni nastavljaju pjevati psalam sve dok se svjetla ponovno ne upale za novu scenu.

Četvrta scena

Kad se pjesma stiša i upale svjetla - noć je, ili radije zora - Aneas i Isabel su u kući. Ona je odjevena u bijelu košulju, on u svoju noćnu košulju. On sjedi na krevetu, izgubljen u mislima. Ona je upravo skinula čarape i cipele - zamata čarape u klupko.

ISABEL: Sutra - ili radije danas jer je već zora - prestat ću nositi svoje čarape i cipele. Mislim da ih neću više obući sve dok se ne vratim u Edinburgh. Glupa stopala!... Meka poput kiselice koja raste na Conachairu!... A ti, Aneas - hoćeš li i dalje nositi cipele?... Aneas?

ANEAS: Krljušti!... Krljušti!

ISABEL: Aneas?

ANEAS: Jesi li čula što je onaj mladić večeras rekao? Dok sam ga pitao katekizam? (Ne može vjerovati.) Jesi li čula što je rekao o stvaranju čovjeka?

ISABEL: Nisam razumjela gelski. (Zijeva, sretna je što je dugi sastanak konačno završio.) Gotovo niti riječi, ustvari. Molitve su mi se činile strašno dugačkima. Ali počinje mi se sviđati njihovo pjevanje. Kako se njihovi glasovi uzdižu i nadimaju - oni doista dotiču nebo.

ANEAS: (Nije čuo što je Isabel rekla. Šokiran je time što je otkrio za vrijeme molitve, razalošćen je, ali ne ljut.) Mladić mi je rekao da, kad je Bog stvorio čovjeka, prekrio ga je od glave do pete - krljuštima! I da je čovjek zbog svojih grijeha izgubio to fino pokrivalo - te su mu ostale samo krljušti na rukama i nogama!

ISABEL: Krljušti bi bile korisno pokrivalo na Hirti.

ANEAS: Isabel! To je glupost - bezbožna laž! I svi ovdje - svaka duša na ovom otoku - kinnuli su odobravajući mu. Svi oni vjeruju u to - to! - !

ISABEL: Ali Bog ih sigurno neće prokleti samo zbog toga?

ANEAS: (Šokiran.) Isabel! Spasenje je dostižno jedino kroz vjeru u istinu. Kroz posvećenje duha i vjeru u istinu!

ISABEL: Lady Rachel noćas nije bila u crkvi. Vidjela sam je vani. Skrivala se u sjeni i gledala nas kako ulazimo. Sirotica.

ANEAS: Nije ona nikakva sirotica. Ona je bezbožna, pakosna, zlo stvorenje. Ne smiješ više s njom razgovarati.

ISABEL: To je besmisleno.

ANEAS: To je zapovijed!

ISABEL: Njezina se kuća nalazi pored bunara. Ne mogu je samo tako izbjegavati. I osim toga - ne bih mogla. Ne bih mogla biti tako okrutna.

ANEAS: Na njoj je sve bezbožno i ogavno. Njezin jezik, njezina pojava -

ISABEL: Ali to nije njezina krivnja - ona nema druge garderobe, niti češlja, niti ogledala. (Ogleda se unaokolo.) Zaboga - pa daj samo pogledaj kako svi mi ovdje živimo!

ANEAS: Otočanke se sasvim pristojno odijevaju.

ISABEL: Aneas, ona je htjela nositi svoju gradsku odjeću posebno za susret s tobom! Mislila je da se to pristoji!

ANEAS: Pristoji! Ona nije ništa bolja od bludnice! Ne smiješ s njom razgovarati, Isabel!

ISABEL: Ali njoj upravo to i fali - netko s kime bi mogla razgovarati. Ako je luda, onda je poludjela od samoće. Aneas - i od lošeg postupanja.

ANEAS: Ozbiljno ti velim. Slušaš li me?

ISABEL: *(Nakon buntovničke stanke.)* Ti ćeš pomoći osamdesetak otočana i odbaciti jednu dušu koja te treba?

ANEAS: Moj posao je učiti otočane katekizmu i voditi ih do spasenja.

ISABEL: *(Ne obraća mu se neposredno.)* Otočani će se moliti i slaviti Boga do zore. Imali svećenika ili nemali. Ali Lady Rachel se skriva vani u sjeni. Uplašena.

Ona pogleda prema krevetu. Aneas je legao, sprema se zaspati.

ANEAS: Ugasi svjetlo. Isabel. Umoran sam.

ISABEL: *(Ljuta na njegov stav prema Rachel.)* Ja bih radije da gori. *(Stanka. Ona stoji sa svjetiljkom u ruci, prkosna - ali to je prkos bez rizika jer zna da je Aneas preumoran da bi je slušao.)* Ako već moramo spavati u rupi kao njobe, zar ne bismo barem mogli imati upaljeno svjetlo? Stalno udaram glavom i rukama o kamen. Posvuda imam modrice. Baš bi mi trebale krljušti. Meke, poput zmijske. *(Ona se ogleda po cijelom tijelu kao da se divi zamišljenim krljuštima.)* Tada bih kliznula preko stijena... u more. Bi li me volio da sam prekrivena krljuštima... Aneas? Bih li ti bila draža da smo oboje stvoreni novi i nevini i prekriveni krljuštima? ... Bi li kliznuo u more... oko mene... sa mnom?

Čuje se buka. Rachel se spotakne dok ulazi. Mrmlja u sebi.

RACHEL: Pakao!... i grom! ... Grom i pakao! ... 'Ona je planina paklena, reče on *(Pjeva.)* Oh, ona je planina paklena, reče on.

Isabel ide pogledati što se vani događa. Rachel stoji na brežuljku i pjeva.

RACHEL: Oh, koja je ona planina, reče ona, Tako turobna, puna mraza i snijega?

O, ona je planina paklena, reče on

Gdje ići će Rachel Erskine.

Ona primjećuje Isabel i zove je.

RACHEL: Dođi ovamo vani, tko god da si! Dođi i zapleši na planini! Dođi i pridruži se zabavi! Držat ćemo krasan ples za krasne ljude Edinburgha! Ti i ja!

ISABEL: Tiše, moja gospo! Probudit ćete velečasnog - probudit ćete cijelo selo!

RACHEL: *(Pjeva.)* Ali šuti, moja najmilija draga, Pusti ludosti na stranu, Pokazat ću ti gdje bijeli ljljani rastu Na dnu mora.

ISABEL: *(Upadne joj u riječ.)* Pst. Vratite se u krevet. Ne smijete pjevati tako rano ujutro. Uplašit ćete svu djecu! I vi biste trebali spavati kao i oni.

RACHEL: *(Elegantno.)* Meni se nikad nije spavalo. Plemeniti Grange i njegova mlada žena običavali su plesati do zore.

ISABEL: Već je jutro.

RACHEL: *(Ne više elegantno.)* Pij, Isabella! Izvedi svojeg čovjeka i zapleši malo!

ISABEL: *(Približi joj se.)* Budite tiho! Moja gospo, morate biti tiho!

RACHEL: *(Glasno pjeva.)* Ali šuti, moja najmilija draga, Pusti ludosti na stranu!

ISABEL: *(Ljutito.)* Hoćete li više ušutjeti?

Isabel bi se vratila u kuću, ali Rachel je sve glasnije, ucjenjuje je da ostane.

RACHEL: Da li ti se sviđa? Želiš li ga? No, onda? *(Rachel je sve glasnije, Isabel se boji da će se Aneas probuditi.)* Ne? Da?

ISABEL: Pst.

RACHEL: No? *(Glasnije.)* No?

ISABEL: Da. Da. Ponekad mislim - da.

RACHEL: Onda zadigni podsuknju i napravi to! Napravi to!

ISABEL, se okrene.

RACHEL: Kakva kruta pobožnost!

ISABEL: Ne! Ne. Ali kako mogu - zadići podsuknju - kad ON stalno priča o posvećenju duha? Razočarao se u meni.

RACHEL: Nije te još ni probao!

ISABEL: Mislim da mu se ne sviđam. Mislim da me ne želi.

RACHEL: *(Ne zanima je previše.)* Pitaj ga! Muškarci slabije lažu kada su goli. *(Dugo promatra Isabel.)* Još ga nisi vidjela golog?

ISABEL, ne odgovara.

RACHEL: Nijednog muškarca?

Odgovor nije potreban.

RACHEL: Isabella, kako-se-ono-zoveš, ti si živjela zaštićenim životom! *(Sada više ne pjeva, već citira stihove pjesme - podrugljivo:)*

Dok mračno ne postane njezino lice

I mutno njezino oko!

ISABEL: Da, mutno! Nisam ja nizašto čuvala šestoro ujakove djece! Ako ne začepite - ja ću - ja ću -

Zamuca, sjetivši se Racheline titule.

RACHEL: Udana dva tjedna! Sad bi trebala biti u krevetu s njim! Slatko zavedena? Dražesno napastovana? *(Glasnije.)* Ili silovito obećana?

ISABEL: Šutite! šutite! Probudit ćete ga!

RACHEL: Kako djeluje krevet od kamena i slame na brak iz snova?

ISABEL: *(U sebi.)* Krevet? Više je nalik na bunar?

RACHEL: Kakav je sluga Božji - u krevetu?

ISABEL: Vлага raste na kamenu deblja od perja!

RACHEL: Da, ali - kako on raste? *(Stanka. Nema odgovora.)* Što si ti? - Miš? Što ti teče u venama? Voda? *(Pogledavši utučenu, zbunjenu Isabel, Rachel iznenada - i nekarakteristično - osjeća sažaljenje.)* Pitaj ga! Odvedi ga u krevet i pitaj ga! Pogledaj ga! Legni uz njega! Pomiluj ga! *(Ogorčena je Isabelinom neodlučnošću i zalošću.)* Ugrizi ga!

ISABEL: *(Prasne u smijeh, šokirana.)* To nikad ne bih mogla!

RACHEL: Naravno da bi mogla. *(Pogleda je na trenutak.)* Pa, mogla bi se pretvarati! *(Stanka. Mijenja temu.)* Jesam li ti ikad pričala kako je Lord Grange zaradio ugriz na stražnjici?

ISABEL, prasne u nervozni smijeh.

RACHEL: O, nisam to ja učinila! Ugrizla ga je moja lisica. Dobila sam je dok je još bila mladunče. Bila se sklopčala među pokrivače na dnu kreveta. On je sjeo da odjene hlače - i -

Obje se smiju.

RACHEL: To je na neko vrijeme prekinulo njegovo pijančevanje i kurvanje. Lordova stražnjica se zagnojila! Morao se kriti kod kuće - sjediti na okviru kamina dok je jeo svoje obroke - spavati na trbuhu. A ja sam svima ispričala! Svima! Gdje god sam išla! "Mračno je, mračno postalo njegovo lice, i mutno njegovo oko!" *(Vrišti, pobjednički.)* Tako i treba kurvinom sinu!

Ulazi Oona.

OONA: *(Isabeli.)* Poživio vas Bog, gazdarice. Poživio vas Bog, moja gospo.

RACHEL: *(Nije joj drago što je vidi.)* Što sad? Što je opet?

OONA: Jutro je, moja gospo.

RACHEL: Da. Hvala Bogu!

OONA: Pitala sam se gdje ste. *(Isabeli.)* Ona neće spavati po noći.

RACHEL: Crna, prokleta noć... uprljana snovima! Bridget me nikada nije ostavljala samu noću.

OONA: Vi ste mene ostavili, moja gospo. *(Isabeli.)* Ona će spavati danju, ali nikad po noći. Skoro je vrijeme da je spremim u krevet. *(Racheli.)* Hoćete li sada jesti?

Oona se primakne Racheli, ali Rachel se povuče ili odmakne dalje uz brežuljak.

RACHEL: Bridget mi je prije spavanja znala dati malo konjaka. Čak i onda kad sam bila dijete. Konjak. Za vragove u mojoj glavi. Oni nisu kao tvoji duhovi, Oona - vraga se ne možeš riješiti proljevanjem šalice mlijeka po kamenu! *(Isabeli.)* Znaš li da oni ovdje imaju boga koji živi u bunaru!

OONA: *(Postojano.)* On liječi mnoge bolesti.

RACHEL: Ostavljaju mu poklone! Prutove i kamenje i stare krpe! Ha! Svi su oni ovdje ljudi!

OONA: To je sveta voda. Voda Tobar Nam Buaidha.

RACHEL: Bog je u vodi, i vila u svakom kamenu. *(Pogleda u nebo - ugleda nešto na horizontu.)* I vrag - vidi! - na nebu!

Ona upre prstom u pticu. Sve se tri žene okrenu i gledaju pticu.

ISABEL: Kakva je ono ptica?

OONA: Galeb! Doletio je u ožujku! Još ga nismo uspjeli uhvatiti!

Oona gleda pticu s mržnjom, Rachel s divljenjem.

ISABEL: Hoćete li ga pojesti, galeba?

OONA: Pojesti? Kada ga muškarci uhvate, iskopat ćemo mu oči, zašiti krila i poslati ga uz struju. Tako da umre polaganom smrću.

I Isabelin pogled se na trenutak svrne s ptice na Oonu. Iznenađena je mržnjom u njezinom glasu.

OONA: To je demon iz pakla!

One gledaju pticu u daljini.

ISABEL: Tamo je nešto - vidi, tamo - na vodi!

OONA: Jedro!

ISABEL: Brod!

OONA: (Celski.) To je Šerif! To mora da je Šerif! (Engleski.) Dolazi Šerif!
(Uzbuđeno na gelskom.) Dolazi Šerif! (Engleski.) Moramo reći drugima.
Morat ćemo pomoći brodu da uplovi - svi ćemo morati sići na obalu pomoći.

ISABEL: (Celski, uzbuđeno.) Šerif dolazi!

Oona odjuri dozivajući na gelskom. Rachel stoji nepomično s izrazom gađenja i bijesa na licu na spomen Šerifovog dolaska. Isabel otrči pred kuću.

ISABEL: (Dovikuje Aneas.) Aneas! Šerif dolazi! Šerif je ovdje!

Oonin glas se čuje izdaleka, na gelskom. Odgovaraju joj drugi glasovi koji dovikuju na gelskom. Aneas se polako budi. Isabel krene za Oonom, onda se sjeti i zgrabi svoju haljinu. Sva uzbuđena odjuri do dovratka kuće prije nego što se sjeti navući haljinu na podsuknju. Oblačeći haljinu, ona pogleda uz brežuljak i ugleda Rachel. Isabel je na trenutak zaboravila da Rachel mrzi Šerifa, kao i svoje nedavno stvoreno mišljenje o njemu.

ISABEL: (Ispričava se.) On je ovdje. Šerif. Moramo pomoći brodu da se usidri.
(Pomalo se osjeća izdajicom.)

Aneas je još uvijek u krevetu, osloni se na lakat, tek se probudio.

RACHEL: (Dostojanstveno i s otrovom u glasu; ne obraća se nikome osobito.) Šerif je crvljivi lažljivac! Govori same laži!

Zamračenje.

Kraj prvog čina.

Drugi čin

Prva scena

Glazba (židovska harfa ili violina ili gajde ili diplice.) Plesni napjev. Za vrijeme plesa se povremeno čuje dovikivanje glasova. U početku glazba svira dovoljno glasno da publika može prepoznati melodiju, ali kako se pojačava rasvjeta, tako se potpuno stišava glazba. Rachel je u svećenikovoj kući - upravo je završila ili završava pisanje svojeg pisma. Čuje Isabel i uzurbano sakrije tintu i papir. Isabel ulazi na pozornicu (odjevena u Hirtinu nošnju i bosonoga), tiho pjevuši plesni napjev, držeći šal iznad glave i plešući korake koje je nedavno naučila. Krene prema kući. Ugleda Rachel i stane.

ISABEL: Moja gospo! Poživio vas Bog! Nisam vas vidjela od... od kada su došli Šerif i njegovo društvo.

RACHEL: (Prezirno.) Tako - plesala si sa Šerifom!

ISABEL: Plesala sam sa svojim mužem. I vi biste se trebali pridružiti svadbenoj svečanosti, moja gospo.

RACHEL: *frkne nosom.*

ISABEL: Bili biste dobrodošli.

RACHEL: Oni su tamničari, a ne prijatelji.

ISABEL: Ali zar niste bili gladni? Oona vas nigdje nije mogla pronaći. Jeste li postili sve ovo vrijeme?

RACHEL: (Nasmije se.) Još nisam mrtva!

ISABEL: Šerif odlazi večeras.

RACHEL: *frkne na spomen Šerifa.*

ISABEL: Vruće mi je od sveg ovog plesa. Sunce je žarilo cijeli dan, ni daška povjetarca niotkuda.

RACHEL: Nije ti zbog toga vruće. Vidjela sam ja tebe i velečasnog, gore iza trapa, dok su ostali plesali!

ISABEL: Išli smo u šetnju!

RACHEL: (Prasne u smijeh.) Tako - konačno si naučila zadignuti podsuknju! Isprva sam mislila da su ovce - osim što niste pravili nikakvu buku. Čak ni meeee!

ISABEL: To ste bili vi? To ste bili vi! To kamenje što je stalno štropotalo - to meketanje što nikako da prestane!

RACHEL: Ja sam vas htjela bodriti, ali velečasnom se to možda ne bi svidjelo.

ISABEL: (Bijesna.) Vi - špijunko! Vi - radoznalo njuškalo - ! Učinili ste krivo - učinili ste zlo - znate li to? Da nije bilo te - sve te buke -

RACHEL: Meeeee!

ISABEL: Nije me sram. Vi biste se trebali sramiti. Mi smo muž i žena, mi smo ljubavnici!

RACHEL: Krute pobožne odrpane lutke!

ISABEL: Mi smo ljubavnici vezani svetim bračnim zavjetom. Zato me nije sram.

RACHEL: To mi se više sviđa. Sada dršćeš - obrazi su ti rumeni. Budi takva - idući put!

ISABEL: Bit ću kako mi se sviđa. Kao i on! Ponekad je na ovom otoku veća gužva nego u Cowgateu!

RACHEL: (Podrugljivi ton je nestao, iznenađena je Isabelinim bijesom.) Bila si dobra... s obzirom na okolnosti. To je bio pametan potez, odvesti ga tamo gore. Bolje nego krevet od kamena, ne? Gore je tlo mekano i obraslo mahovinom.

ISABEL: (Ledeno.) Da velim Ooni da ste se pojavili, moja gospo?

RACHEL: (Ne osvrće se na njezine riječi.) Kad je moj Lord igrom slučaja posjetio - kuću mojeg brata, sa svojim lovačkim društvom - točno je znao što je htio. Svjetski čovjek. Postelja je bila jedina umjetnost kojom se aktivno bavio. Prekomjerno, kako je kasnije ispalo... no... Ja to onda nisam znala. Oh, bio je tako krasan ljubavnik. Demonski ljubavnik. Meni je bilo petnaest godina. Odveo me je u Edinburgh. Nitko nije bio sretniji od mene. Ležali bismo zagrljeni, osluškujući cijelo vrijeme ne bismo li čuli konje moje braće. Znali smo da će se dati u potjeru za nama. Znali smo da će biti naoružani.

ISABEL: (Priča je i protiv njezine volje pobudila njezino zanimanje.) Oni su ga htjeli upucati?

RACHEL: Oni ga jesu upucali - upucali su ga u brak! Nitko nije bio sretniji od mene. (Nadmoćno, Isabeli.) Jašio me i jašio i jašio! Da! Ali kasnije!... Kasnije... postala sam rasplodna kobila koju je trebalo opslužiti kada bi se vratio iz Londona. Odrpana lutka koju se moglo baciti pod stepenice. (Tišina.) Sjeti se medenih vremena, Isabella... sjeti se medenog mjeseca...

Ušuti. Isabel je nestrpljiva, želi otići. Glazba je utihnula.

ISABEL: Morate me ispričati, moja gospo.

RACHEL: Ne. Ne odlazi! (Kraljevski.) Nisam ti rekla da možeš ići. Imam ti nešto reći. Sjedni. Zašto ne sjedneš? Sjedni! (Ogleda se, pokušava se sabrati. Izvadi pismo.) Usluga. Imam pismo.

ISABEL: To je papir velečasnoga.

RACHEL: Ne. Moj. Moje pismo.

ISABEL: Pisali ste svojem mužu?

RACHEL: Svojem rodaku, Charlesu Tinwaldu. Odvjetniku. Charles, da... zove se Charles...

ISABEL: Moja gospo, ovo neće izaći na dobro. Nema načina da pošaljete -

RACHEL: Brod! Brod polazi noćas!

ISABEL: Šerifov brod, moja gospo. On neće uzeti vaše pismo.

RACHEL: Oni me neće pustiti ni blizu brodu. Ali tebe hoće. Oni u ovom trenutku utovaruju daće.

ISABEL: Ne mogu.

RACHEL: Ulje i riba i perje - oni idu ravno MacLeodu. Ali vuna putuje dalje - Oona je jednom rekla - u Inverness, i Leith. Sakrij ga u vunu!

ISABEL: *maše glavom.*

RACHEL: (Ponovno nadmoćnim tonom.) Ja imam pravo, sigurno, poslati pismo svojem rodaku. Nisam kriva za nikakav zločin. Voljela sam svojeg muža.

ISABEL: Obećajem vam, moja gospo, kad se vratimo u Edinburgh, ja ću - velečasni će govoriti u vaše ime. On će to sigurno napraviti.

RACHEL: Ovo su moje riječi - mojem rodaku.

ISABEL: On će posjetiti vašeg rodaka.

RACHEL: Velečasni će odbiti! A ti ćeš zaboraviti! Osim toga, kasnije više nitko neće doći po mene - ne po zimi. Nitko ne može. Do iduće godine ja ću biti luda - ili mrtva - ili će me odvesti negdje drugdje - natrag na Hesker. Tko zna gdje? Oni mi nisu dali čak ni hranu na Heskeru. Htjeli su da umrem. Jela sam morską travu i školjke i ovčji izmet. Nisu mi dali nikakvu odjeću. Ukrali su moje prstenje. Sve što sam imala, izgubila sam. (Ponovno napadačkim tonom.) Ti imaš prstenje na svojim rukama, vi žene tamo dolje - pjevate i plešete - i parite se iza trapova! On mi je govorio da me voli dok me nije dobio. To je samo pismo rodaku. Vidiš?

Ona pokušava ugurati pismo Isabeli u ruke. Izvan pozornice čuje se glas koji zove Oonu na gelskom. Oonin glas odgovara na poziv. Rachel čvrsto zgrabi Isabel.

RACHEL: Sakrij ga u vunu! Vuna ide u Inverness, i ponekad u Leith! Sakrij ga u vunu!

Rachel izlazi, dok Oona ulazi s druge strane. Vidi Isabel i pozdravi je.

OONA: (Gelski.) Poživio vas Bog, gazdarice.

ISABEL: (Gelski.) Poživio te Bog.

OONA: Tražim moju gospu. Netko mi je rekao da ju je vidio da ide ovim putem.

ISABEL: Da. Bila je ovdje.

Glazba ponovno počinje svirati. Još jedan ples - brži, veselij no prethodni.

OONA: Bojim se da ona ne ukrade Šerifovu rakiju. On ju je dobro sakrio, ali svejedno... ona je lukava. Ako izazove nevolju prije nego što on ode, bit će po meni.

Izvan pozornice se čuje vika plesača i promatrača.

OONA: Zašto ne plešete, gazdarice Isabel? (Stanka. Isabel drži pismo, osjeća grižnju savjesti.) Skoro će završiti, ples, i onda će brod otići. (Isabel opipava pismo, pita se što da uradi.) Ah! Vi ste pisali pismo! Da ga pošaljete po Šerifu! (Radoznalo, ali učtivo, Oona uzima pismo Isabeli iz ruke i pažljivo ga pregledava.) Mora da je jako teško - napraviti sve te znakove. Jako teško!

ISABEL: Ti znaš kako čovjek ponekad razmišlja je li nešto ispravno napraviti ili nije?

OONA: (Potpuno se slaže.) Kao je li dan pogodan za lov na ptice ili ribolov? Ponekad Modu treba dugo da se odluči, te taj dan ne preostane dovoljno vremena ni za jedno ni za drugo! Onda muški pojedju ono što smo skuhale i idu spavati.

ISABEL: Ne. Mislim na stvari o kojima moraš sama odlučiti.

OONA: Ah. Kao kada je dobro skočiti s čamca na stijenu - nakon ovog ili onog vala?

ISABEL: Ti si dobra osoba, Oona.

OONA: Nadam se da jesam. Hirta je dobro mjesto. Samo stranci ponekad nisu dobri. Oh - nisam mislila na vas, gazdarice Isabel. Vrijeme je da nadem svoju gospu. Svoju galebicu!

Oona odlazi. Isabel nervozno opipava pismo. Plesna glazba je sve brža, s vremena na vrijeme se čuje vika plesača. Isabel izlazi, s pismom u ruci, u smjeru obale i broda. Gase se svjetla i glazba se polako stišava, ali ne utihne... Njezina tiha svirka je uvod u sljedeću scenu, koja se održava kasnije te iste večeri.

Druga scena

Kasnije iste večeri. Plesna glazba je sada promijenila ritam, tiša je, viših tonova, netko svira na frulici ili diplama, za sebe, dokono. Većina otočana je otišla ili upravo odlazi na spavanje. Ulazi Aneas, Isabel hoda korak ili dva iza njega. Nespretno se ponašaju jedno s drugim, svjesni da je vrijeme počinka - i kreveta. Poklopac kreveta je odškrinut.

ISABEL: Čini mi se gotovo čudnim što više ne plešemo. Osjećam se kao mornar na suhom.

ANEAS: Nisi plesala sa Šerifom.

ISABEL: Nije me pitao.

ANEAS: Tražio te je za zadnji ples - prije nego što su isplovili.

ISABEL: Ja sam tada već bila dolje na obali. Gledala sam kako utovaruju daće.

ANEAS: Trebala si plesati s njim.

ISABEL: Više volim plesati s tobom. Tri dana i noći plesa. Moj ujak ne voli ples... Da sam sada u njegovoj kući, upalila bih uljanicu i djeci pričala priče. Priče o njihovoj majci. "Koje je boje bila njezina kosa, Bella?" "Koju je pjesmu obično pjevala?" Ona je bila okrugla ženica, poput ječmenog kolačića. čak je i mirisala na ječmene kolačiće, onako topla i brašnjava. Moj strogi ujak, neprijatelj plesa, plakao je kad je umrla.

ANEAS: Ona je bila zjenica njegovog oka. Vrednija od rubina.

ISABEL: Da. Da - ali... što je ona - kako... kada je bila mlada, i - kad se udala... kakva je bila? S mojim ujakom? (Stanka. On hoće odgovoriti, ali ga ona preduhitri.) Bila sam jako mala kad je umrla moja ujna. Kost i koža. Onda sam odjednom narasla - zaoblila se. Osjećala sam se glupo -

debelo. Djeca su se rugala mojim cicama kad bi me zagrlili za laku noć. Bila sam puna toliko samoće da je mogla provaliti iz mene kao bujica.

ANEAS: Isabel...

ISABEL: (Počne govoriti istovremeno kad i on, prekida ga.) Aneas - oprost.

Prošle noći, kad smo šetali pored trapa, ja...

ANEAS: Ja sam bio prenaglio -

ISABEL: (Ponovno ga prekida.) Ne.

ANEAS: Bio sam pregrub -

ISABEL: Ne, ne, ne. Ja sam bila previše - glupa. Mislila sam da nas gledaju.

Tamo nije bilo nikoga - samo ovce! Ali ja sam mislila... i ta misao... oprost...

ANEAS: Dan prije početka svetkovine, kad sam se spuštao sa brežuljka, čuo sam kako žene pjevaju. One su pripremale hranu ispred Marsalijeve kuće. Bilo je vruće. Bile su gole do pojasa; mijesile su, mljele, saginjale se, okretale. Mislile su da su same. Muškarci su bili na liticama. Trebao sam proći. Ali bila je jedna... njezina kosa se rasula, prekrila joj grudi. Bjelina njezinih dojki! Kad su prestale pjevati, ta žena, žena koja me se toliko dojmila, je zapjevala, sama. Na engleskom. (Udarac bubnja. On uhvati njezin pogled.) Volio bih te čuti kako pjevaš. Želio sam te te večeri - ali MacCrimmonovo se dijete razboljelo i ti si ga njegovala cijele noći.

ISABEL: Iduće noći je tebe zadržao Šerif. Pili ste do zore. I prošle noći, pored trapa, ja -

On joj raspusti kosu. Poljubi joj grudi. Njihovi pokreti nisu iskusni ili elegantni, ali je upravo ta njihova nespretnost dirljiva. Oni stoje pokraj kreveta. Isabel odškrine poklopac kreveta, dok Aneas skida svoju košulju, ili sako, ili miluje Isabelinu kosu i ramena. Isabel zaprepašteno usklikne, zagleda se šokirana u krevet. Aneas prati njezin pogled - zaprepasti se. Boca s rakijom padne sa kreveta na pod.

RACHEL: (Ne vidimo je, samo joj čujemo glas, isprva pospano, prigušeno, nerazumljivo stenjanje, zatim:) Bridget? Je li to Bridget? Gdje si bila? (Rachelina ruka ili noga se pojavljuje kroz poluotvoreni poklopac kreveta, pospana od pijanstva.) Noć. Ponovno je noć! Božje prokletstvo! (Rachel se pojavljuje iza poklopca. Malo se sabere kad ugleda svećenika - pogled na njega otrežnjuje. Ona poprimi aristokratski ton.) A, velečasni! Došla sam vas posjetiti. U društvenu vizitu. Pomoći vam s rakijom koju vam je Šerif ostavio. (Primijeti Isabel.) A, Isabella! Dobro veče! Aneas ispruži ruku ispred Isabel, prisili je da zakorakne unatrag, dalje od Rachel.

RACHEL: (Aneasu.) Rakija koju vam je dao Šerif, nije baš najbolja. (On joj pokušava oduzeti bocu - ona odskoči i vješto ga izbjegne. Obrati se Isabeli.) Što, jesi li ti to raskuštrana? Zar oboje? Tako rano? (Lagano dotakne Isabelinu bradu.)

ISABEL: (Tiho, ali odlučno.) Odlazite! Morate ići!

ANEAS ne može govoriti od poniženja - i bijesa.

RACHEL: (Ne obazire se na zapovijed.) Ja sam ovdje najplemenitijeg roda, srce.

Ti izgledaš - jako zavodnički! Da. To je napredak. (Ona ispruži ruku i uštipne Isabelin obraz, zatim je uhvati za grudi i pritisne ih nagore.)

ISABEL: (Procijedi kroz zube.) Odlazi! Odlazi!

Rachel se ne žuri otići. Isabel je želi silom otpratiti ili čak odgurati iz kuće. Aneas još uvijek stoji bespomoćan, bijesan.

RACHEL: (Dok je Isabel pokušava izgurati.) U tvojim obrazima gori vatra! Ugasi je među trapovima, ha? (Ona sada odlazi, ne gleda ih, ali pruža ruku kao na blagoslov, blagodarna u svojem pijanstvu.) Raširi ruke i noge! Zapamti - medeno vrijeme, čuvaj ga svetim!

ISABEL, se ne usuđuje pogledati Aneasa, ne usuđuje mu se ništa reći.

ANEAS: Idi u krevet, Isabel!

ISABEL: Ona nije tako mislila -

ANEAS: Idi u krevet.

RACHEL: (Vani.) Meeeee!

ISABEL, sjedne na ivicu kreveta. On stoji ogorčen, ponižen.

ANEAS: "Hajdemo se prošetati pored trapova! Tamo nema nikoga - samo ovce!"

ISABEL: Nisam znala. Nisam znala.

ANEAS: I ti si se išla povjeriti - TOJ!

ISABEL: Ne. Ne. Ne.

ANEAS: Skovale ste planove. Kikotala si se s tom - gadurom!

ISABEL: Ne. Niti ne znam što ta riječ znači.

ANEAS: (*Tonom koji pokazuje da ga je to malo smekšalo.*) Idi spavati.

Ona još uvijek sjedi, skrčena, na ivici kreveta. On se pokušava umiriti, legne na drugi kraj kreveta i okrene joj leđa, licem prema zidu, ostavivši je da i dalje sjedi u istom položaju.

ANEAS: Idi spavati!

Ona se duri, ali se ipak popne na krevet i zalupi poklopcem.

Treća scena

Sljedeće jutro. Aneas je budan. Isabel još uvijek spava.

ANEAS: Isabel, vrijeme je da ustaneš.

ISABEL: (*Pospano.*) Kakvo je vrijeme?

ANEAS: Oblačno. Ove planine prave vlastite oblake.

ISABEL: Onda još nisu otišle na Boreray.

ANEAS: Tko?

ISABEL: Žene - mlade žene! One misle tamo ići - čim bude povoljnije vrijeme. Same. Na tjedan ili dva. One tamo idu svakog ljeta - po njurke i jaja. Ja bih tako htjela ići s njima!

ANEAS: Pa ti nemaš dovoljno pameti tu se držati podalje od ruba litice - ubila bi se na Borerayu!

ISABEL: Ne bih!

ANEAS: Utopila bi se putem do tamo! Ne bi znala iskočiti iz čamca na stijenu po uzburkanom moru kao što to mogu one! Ustani, Isabel.

ISABEL: (*Ustane.*) One će sa sobom ponijeti kutiju za kresivo i kuhinjski lonac. Spavat će u ruševinama kuće koju je nekakav pustinjač izgradio prije puno godina.

ANEAS: Prije stotinu godina. Prije Brendana ili Columba. To su bili prvi misionari. Oni su preobratali stanovnike ovih otoka na kršćanstvo dok smo se mi još utapali u neznanju.

ISABEL: A sada? Ti misliš da je sada obrnuto?

ANEAS: Kako i ne bi? Psalmi i zapovijedi - to je sve što su naučili od dosadašnjih misionara. A opet... njihova vjera i nada i dobrota su nepokolebljivi poput stijene na kojoj žive. Ovdje biti misionar je - pouka u poniznosti. To je - obeshrabrujuće.

ISABEL: (*Blago.*) Ti si dobar misionar, mužu moj. Vrlo dobar misionar.

ANEAS: Kad su me pitali da propovijedam u Edinburghu, ja bih urešavao svoje propovijedi sve dok ne bi tako blistale da se od silnih ureda nije vidio njihov smisao. Mjerio sam svaku riječ, zapisivao, posuđivao iz Biblije. Ovdje moram - govoriti! Iz srca! Bez papira u ruci. Oni to neće. Osim toga, ja ne mogu pisati na gelskom - mogu ga samo govoriti... malo. "Ne misli što ćeš činiti i kako ćeš govoriti", rekao je Gospodin, "jer ću ja biti u ustima tvojima i učiti ću te što ćeš govoriti." Ali - ah - Gospodin je tako spor - tako mi teško daje!

ISABEL: Njima ne smeta ako sporo govoriš. Zar bi htio govoriti poput Šerifa? On brblja tako brzo da ga ne mogu razumjeti! Gledala sam ga. Pravio se važan! (*Stanka.*) Sjećaš li se, prije Šerifovog dolaska - ti si govorio muškarcima, dolje na obali. Govorio si im o raspeću. Naravno, oni su o tome već čuli. Ali prošlo je puno godina otkad je velečasni Buchan ovdje propovijedao. Možda su krivo zapamtili. Možda si ti bolje ispričao. Te večeri sam susrela jednu od žena - bila je to Giorsal - kad sam išla k bunaru. U njezinim su očima bile suze. "Moja braća su mi ispričala priču o križu", rekla mi je. I onda mi ju je ispričala - kao da je ne znam - kao da je ona sama prošla kraj Getsemane i upravo čula vijesti. "I on je položio svoj život za nas", rekla je - "Za svakog od nas na Hirtu!" Njezine suze slijevale su se u krčag s vodom koji je nosila! Eto vidiš, velečasni - ti znaš naći prave riječi.

ANEAS: Nisam mogao naći prave riječi za tebe, kada sam te prvi put vidio. Svaki put kad bih posjetio tvoju kuću - jedno ti je dijete sjedilo na koljenu, a drugo klečalo do nogu. Ja sam bio stranac. Nisam govorio tvoj jezik.

ISABEL: Oni su dobra djeca, najčešće. Ali uvijek su bili tako zločesti kad si ti došao u posjet.

ANEAS: Bili su ljubomorni. Zato što sam dolazio vidjeti tebe.

ISABEL: Dolazio si vidjeti mojeg ujaka. Po crkvenom poslu. Plan za širenje Božje riječi na sjeveru.

ANEAS: Čak niti tvoj ujak ne bi planirao svaki dan.

Isabeli treba vremena da shvati što joj Aneas pokušava reći.

ISABEL: Ali - ti nikada nisi razgovarao sa mnom - gotovo da me nisi niti primjećivao -

ANEAS: Volio sam te gledati.

ISABEL: Nikada nisam bila počešljana. Nikada nisam ni pomislila da promijenim haljinu.

ANEAS: Uvijek si bila tako lijepa. Uvijek prelijepa. Ali ja nisam znao što da ti velim - dok nisam došao na Hirtu. (*Stanka. Gledaju jedno drugo. Svada od protekle noći je zaboravljena.*) Drago mi je što voliš Hirtu.

ISABEL: Oh da, volim je. Ovdajšnje žene su moje prijateljice. Prve prijateljice što sam ih ikad imala - (*Iskreno.*) Osim mogeg muža. Otkad je umrla moja ujna, nisam se družila ni s kim osim s djecom. Nigdje nisam išla. Nigdje! Tako bih htjela ići na Boreray! Samo nakratko. Aneas - smijem li ići?

ANEAS: (*Blago, nepokolebljivo.*) Naravno da ne. Tvoje mjesto je tu uz mene.

ISABEL: Oona bi ti kuhala dok me nema.

ANEAS: Govorila si s njom?

ISABEL: Da.

ANEAS: Ti si o tome raspravljala sa ženama?

ISABEL: Samo s Oonom.

ANEAS: Ona ti je utuvala tu ideju u glavu?

ISABEL: Ne.

ANEAS: Tko onda?

ISABEL: Nitko. Ti! Ti si taj koji se stalno vere tamo gore i bulji u Boreray!

ANEAS: (*Ljuto.*) Lukav odgovor, gospodo! To te je ona ludakinja nagovorila, ne?

ISABEL: Moja gospa? Ma, ne!

ANEAS: Šerif je bio u pravu - ona uživa praviti svadu. Vražja žena!

ISABEL: Gotovo da nisam ni vidjela moju gospu. Osim toga, ona mi ne bi rekla za Boreray. Ona mrzi ove otoke. Ona priča samo o Edinburghu - o svojoj obitelji i prijateljima.

ANEAS: Tvoja "gospa" nema prijatelja.

Stanka. On je sada bijesan.

ISABEL: (*Razmišlja o pismu.*) E pa... ja vjerujem da ona ima prijatelje, Aneas (*Osjeća se krivom, želi mu se ispovijediti.*) Aneas. Htjela bih ti nešto reći: ona ima rodaka koji se zove Tinwald. Ona bi htjela da -

ANEAS: Ona nema rodaka - barem ne onih koji bi je priznali. Moramo li ponovno govoriti o njoj? Ipak - kad već to činimo - moram ti reći da sam zaključao sanduk. Ona je već popila svu rakiju - no, nema veze. Ali ne smije se domoći mogeg papira i tinte. Čini se da je u prošlosti već pisala pisma i pokušavala ih prokrijumčariti na kopno. Pisma kreata lažima.

ISABEL: (*Tiho.*) Šerif je taj koji laže!

ANEAS: Ta žena je prijetila ubojstvom, Isabel. Prijetila je da će ubiti svojeg muža - i njegovu obitelj. Zašto bi inače takav čovjek dao oteti vlastitu ženu?

ISABEL: On je u uroti s jakobincima.

ANEAS: Za ime Božje, Isabel -

ISABEL: Rachel je tako rekla. Ona govori istinu.

ANEAS: On je stup Crkve - oličenje pobožnosti. Sin židovskog brijčača koji ga je jednom prigodom brijač bio je tako dirnut njegovim riječima da se pokrstio na kršćanstvo. Tu priču zna cijeli grad.

ISABEL: A ipak on želi ubiti vlastitu ženu!

ANEAS: Daj me slušaj! Ja poznajem vruga u svim njegovim krinkama! Ta žena je sotonin sluga! Čak i otočani to vide! Galebica! Zar nisi primjetila, svaki put kad razgovaramo o njoj, između nas se otvori provalija?

ISABEL: Ne mojom željom.

ANEAS: (*Nije naučen osjećati ovakav bijes, pokušava ga kontrolirati.*) Tebe ispričava tvoje neiskustvo. Ti nikada nisi bila dalje od salona tvojeg ujaka. Još nikada nisi sreala nekoga njezine vrste. (*On misli da je time rasprava završena.*)

ISABEL: Ali ne mogu je samo tako napustiti.

ANEAS: (*Sada je uistinu bijesan.*) Isabel, ona ovdje nije među lopovima!

ISABEL: Ali ona - oni su - lopovi i otmičari! Ako je ona zla, što smo onda Lord Grange - i Šerif... I mi?

ANEAS: (*Šuti na trenutak.*) Tvoj ujak je rekao da si blaga - ali ti si tvrdoglava!

Tvrđoglava! Boravak na Hirti trebao bi ti biti poukom: što se događa neposlušnim ženama.

Ona je zaprepáštena, uplašena. On se okrene da ode.

ISABEL: Onda me otjeraj na nekakav otok - otjeraj me na Boreray. Ne dopusti mi da se dopisujem s rođinjom! Išćupaj mi kosu!

ANEAS: Počinješ zvučati kao ona!

ISABEL: *(Ne viče, povrijeđena, ne samo njegovim riječima već i njegovim stavom prema Rachel.)* Ti si licemjer!

On zna da je otišao predaleko, požalio je zbog svojih riječi. No, Isabel mu je okrenula leđa i ne vidi promjenu u njegovom ponašanju. On želi nešto reći, pomakne se prema njoj. Ona, misleći da je otišao, odmakne se dalje, skinje maramu s ramena i sveže je na glavu, grubo, gura pramenove pod maramu, tako da je što manje kose otkriveno.

ISABEL: *(Tiho.)* Moja kosa nikad nije bila lijepa! Nitko me nikada nije smatrao lijepom! Kosa! Grudi! *(Ona se još čvršće umota u maramu, ili potegne haljinu oko sebe, pokušavajući spljoštiti, sakriti svoje grudi.)* Laži! *(Aneas to ne može izdržati, okrene se i ode. Isabel se poguri, nesretna, rastrgana između ljutnje i suza.)* Medeno vrijeme! Zapamti medeno vrijeme! Kakvo medeno vrijeme, moja gospo? Kakva vremena? *(Bori se sa suzama, mrmlija u sebi.)* ... "Oslanja se na nju srce muža njezina i dobitka neće nedostajati. Čini mu dobro, a ne zlo, svega vijeka svojega (...)" *(Ulazi Rachel, sa svojom stolicom. Isabel je ne vidi.)* ... "Ruku svoju otvara... *(Glasnije.)* siromahu, i pruža ruke ubogome: da - " *Ugleda Rachel. Stanka. One pogledaju jedna drugu, ali se prave da ne vide jedna drugu.*

ISABEL: *(Tiho, da je Rachel ne čuje.)* "Ona pruža ruke ubogome!"

RACHEL: *(Zove Isabel.)* Hej! Hej!

ISABEL: *(Zna kad je nadmudrena.)* " - i na jeziku joj je nauka blaga!"

RACHEL: *(Odlučno postavi stolicu na zemlju.)* Pismo. Jesi li ga sakrila?

ISABEL: Jesam.

RACHEL: Na sigurno?

ISABEL: Da. *(Sprema se otići.)* Sada moram ići, Rachel. Nema vremena za razgovor.

RACHEL: "Rachel"! E pa - "milo moje" - tko ti je dopustio da me oslovljavaš po imenu? *(Zgrabi Isabel koja pokušava proći kraj nje.)* Hej, hej, hej.

ISABEL: Moram ići. *(Ali Rachelin pritisak ju je zaustavio.)*

RACHEL: Pismo. Sakrila si ga u vunu? Šerif ga ne smije naći.

ISABEL: Neka mi Bog i moj muž oprostite ako ga nađe.

RACHEL: *je svim silama pokušava zadržati.*

RACHEL: *(Pokazuje na svoju stolicu.)* Vidi ovo! Samo što se nije raspala. Oona bi je morala popraviti. Trebalo joj je jako dugo da je uopće napravi. *(Ona sjedne na nju i zauzme stav domaćice.)* Zar nećeš sjesti? Sjedni!

ISABEL: *sjedne, nerado. Kratka stanika.*

RACHEL: Na ovoj proklesoj stijeni nema najnužnijih potrepiština. Nema zaliha. Ja sam nekada imala plahte obrubljene čipkom, stolnjake od damaska. Čajnike. Stalice? - Stalice po cijeloj kući - nisi se mogla maknuti od stolica! I krevet od perja! Ti bi se bolje osjećala na krevetu od perja, Isabel. Premda sve ovisi o čovjeku, a ne madracu! Velečasni je dosadan u više nego jednom smislu, a?

ISABEL: Velečasni nije dosadan, ne - ni u jednom smislu.

RACHEL: Čovjek njegovih godina - bez vlastite župe!

ISABEL: On je dobar svećenik. On je tajnik Društva. Društva za propagandu kršćanskog znanja. Zapravo - tajnik tajnika. *(Rachel nije impresionirana. Podigne se.)* I uskoro će dobiti svoju župu.

RACHEL: Uskoro?

ISABEL: Nakon ljeta.

RACHEL: Gdje?

ISABEL: Još nije odlučeno - on još nije odlučio.

RACHEL: U nekakvom paklu sličnom ovom, nema sumnje.

ISABEL: *nema snage ustati i otići.*

RACHEL: *(Oštro.)* Valjda nisi NJEMU rekla za pismo? *(Nema odgovora.)* Pismo!

On ne zna za moje pismo? (Isabel zavrti glavom, ali je ne gleda. Rachel se sruči na stolicu - koja prijeteći da će se raspasti pod njezinom težinom - onjuši se, da vidi da li smrdi.) Blune! *(Rukom ispituje dojku, kao da je boli.)*

Danas me boli. Jako. Te svinje. Još ću ih ja vidjeti na vješalima! *(Isabel je pogleda. Rachel se počne smijati.)* Ali, imam ja još nešto drugo. Nešto dobro! Dobro! Dobro! *(Ode do skrovišta iza nekog kamena, veselo. Isabel*

je na oprezu, ali radoznala.) Konjak! Konjak! Dvije boce! *(Ona ih podigne u zrak i pokaže.)* Šerif nikad prije nije sa sobom donio konjak! Poklon od samog MacLeoda, nema sumnje! Tko pronade, njegovo je! Pa - pa, Šerife! *(Oštro.)* Ako nekom kažeš, reći ću da si mi ti dala. *(Iznenada, velikodušno.)* Gučni malo! *(Isabel zavrti glavom.)* To je ovdje jedina stvar koja nema okus po ribi! Klizi ti niz grlo i grije te. Kao što je trebao velečasni kad je bio unutra.

Grubo gurne laktom ili uštipne Isabel koja je odgurne. Isabel zatim iznenada zgrabi bocu iz Racheline ruke, pije - guši se - ponovno pije. U međuvremenu, Oona se pojavljuje s velikim krčagom vode i zdjelicom hrane.

RACHEL: *(Ugleda Oonu.)* Odlazi. Iš! Iš! Gubi se odavde, hajde!

OONA: Vrijeme za jelo, moja gospo - pozivio vas Bog! - i vas pozivio, gazdarice Isabel!

ISABEL: *(S krivnjom, uhvaćena je s bocom konjaka u ruci.)* Poživio te Bog, Oona!

OONA: Hrana i voda! Morate jesti i piti.

RACHEL: Ja pijem, prokleta bila! *(Nadmoćno, otmjeno.)* Možeš ići! Oona kako - se - ono - zoveš - ostavi nas - odlazi!

OONA: *(Ne obazire se, navikla je na ovakav prijem, okrene se k Isabel.)* Ne izgledate dobro, gazdarice Isabel. Idite kući. Velečasni je doma.

ISABEL: *(Odlučila je.)* Ja želim ići na Boreray. Ići ću sa ženama. *(Ooni.)* Hoćeš li kuhati velečasnom dok me nema?

OONA: Bila bi mi čast. Vama mladim curama želim mirno more i mnogo njurki! *(Vidi Rachelinu bocu konjaka. Gelski.)* Eh sad, moja gospo, što je ovo? Ah, ali ovo je grozno, ovo je stvarno jako loše!

RACHEL: *(Nakon stanke, odsječno, pružajući bocu.)* Gučni malo.

OONA: *(Vrti glavom.)* Mi na Hirti ne pijemo rakiju.

Smetena. Isabel se podigne.

RACHEL: To nije rakija. To je konjak!

OONA: To je Šerifovo.

RACHEL: Ne, ne, ne, ne. Tko pronade, njegovo je.

OONA: Miriše na rakiju.

RACHEL: Gučni malo!

OONA: Moja gospo - *(Nudi zdjelicu i krčag.)* - uzmite malo ovog! Učinit će vam dobro. Jedite!

RACHEL: *(Iznenada zavodljivim tonom.)* Ja ću jesti - ako ti piješ!

ISABEL: *(Gleda, hipnotizirana. Rachel nastavlja svojim najnježnijim, najzavodljivijim glasom.)* Vidi - Oona - ja ću uliti malo konjaka u krčag - s vodom. *(Uzima krčag od Oone i ulijeva konjak.)*

OONA: *(Može se opire dok se odvaja od krčaga, neznatno. Ipak, maše glavom.)* To je Šerifovo.

RACHEL: Tko izgubi, sam si je kriv. Nema okus po ribi. Grije... poput zlata... poput sunčevih zraka na vodi. Kušaj... Ja ću jesti ako ti piješ. *(Promiješa tekućinu u krčagu, laganim hipnotičkim pokretom.)* Evo - to je većinom voda - Gruagachova sveta voda, ha? Izliječit će zubobolju zbog koje toliko cmizdriš. *(Ona primi Ooninu ruku i ulije nekoliko kapi iz krčaga na Oonin dlan. Oona pomno gleda dok joj se tekućina slijeva niz prste.)* Ja ću jesti ako ti piješ.

Oona obliže prste.

RACHEL: Ne - KUŠAJ, oona. Pij. *(Ona zgrabi šaku punu hrane.)* Ja neću ništa jesti ako ti ne piješ. I Isabeli se sviđa.

ISABEL: *(S krivnjom.)* Ja sam samo malo kušala.

Oona pogleda Isabel koja joj pride; zatim pogleda Rachel koja drži šaku punu hrane, spremna da je ugura u usta. Oona ispije iz krčaga. Rachel ugura hranu u usta. Oona, začuđeno, otpije veći gutljaj.

RACHEL: Bila si u pravu. Moj trbuh je jecao za hranom. Zato - pij - još samo koju kap.

OONA: *gleda kao da će još malo popiti.*

RACHEL: Konjak liječi svu tugu, poput sunca.

OONA: *pije.*

ISABEL: Dosta.

Ona uzima krčag, da je spriječi da više pije. Rachel da znak Isabeli da pije, ili ona, Rachel, neće više pojesti ni zaloga.

RACHEL: To je samo malo konjaka - i puno vode. Svete vode. Pij, Isabella. *(Isabel pije. Rachel se smije.)* Ulij si malo vatre među noge! *(Ona utrpa nešto hrane u usta.)* Ovo je dobro! Zbogom, Šerife! Sad kad je otišao, bit ću dobra, dobra. Konjak me čini dobrom. Zdravica! Zdravica za svaku

čašu u Edinburghu! *(Malo nakrivi glavu i pomno promatra žene.)* "Da nikada ne bude gore među nama!" *(Pije. Gleda je uvjerljivo.)* To je zdravica! Pijte!
Uspavljuje ih njezin blagi, ljupki ton.

ISABEL: *(Pije iz krčaga.)* To je uglavnom, voda, uostalom. *(Ponovno pije, dodaje krčag Ooni.)*

OONA: *(Srčne gutljaj.)* Topao je. I uopće nema okus po ribi. *(Pije.)*
Od sada pa do kraja scene, Rachel pije iz jedne od boca, Oona iz krčaga, a Isabel iz krčaga ili iz druge boce. One nastavljaju piti kad god to smatraju prikladnim.

RACHEL: Zdravica! Još jedna zdravica! "Zauvijek mi poživjeli - i sretni umrli!"

ISABEL: *(Smije se, ali je zbuñjena.)* Zauvijek poživjeli!

OONA: *(Začudeno.)* Pa, to je sasvim istina. Ali velečasni to veli obrnuto. Prvo umreš - i onda si sretna zauvijek. *(Pije.)* Zar ne? *(Počne se smijati - samoj sebi.)* Sad - vidi me! Ah, slušaj me što pričam!
 Sve tri se smiju.

ISABEL: *(Zanijela se.)* Zdravica! Zdravica: za Boreray!

OONA: Za Boreray! Moj Finlay je tamo živio gotovo godinu dana. U to vrijeme smo imali samo jedan čamac na Hirti. Kad se razbio na komadiće, za vrijeme jedne oluje, muškarci su još uvijek bili na Borerayu i nisu se mogli vratiti. Četrnaest muškaraca. Tamo su živjeli sve do proljeća, dok nije stigao Šerifov brod.

ISABEL: Što su jeli?

OONA: Puno toga. Trapovi su puni jaja i ptica. Tamo ima treseta za vatru. Ovaca za skuhati.

RACHEL: Ja sam godinu dana živjela na Heskeru bez ičega! Morska trava i izmet! Četrnaest muškaraca - s kremenom - i kuhinjskim loncem! Pošalji ih na Hesker, da vidimo kako će im se to svidjeti!

OONA: *(Blago.)* Oni su čekali brod, ništa drugo!

RACHEL: Ja čekam! Ništa drugo! Ništa!
 Stanka.

ISABEL: Što ćete učiniti ako dobijete - ako vaš rođak pošalje po vas?

RACHEL: Popet ću se na brod i otploviti u zagrljaj svojoj obitelji. *(Isabel joj uputi dugačak pogled.)* Pa? Riblja faco?

ISABEL: *(Vrlo odvažno.)* Nemaš ti nikakve obitelji - nikoga tko bi te priznao.

RACHEL: Moj Lord će poslušati savjet gospodina Tinwalda. Zar mi ne bi trebao oprostiti, on koji traži oprost?

ISABEL: Oprostiti što?

RACHEL: Ja ga volim previše, to je moj zločin. On to zna jako dobro. On je bio moj idol. Kad smo bili vjenčani, nitko nije bio sretniji od nas.

ISABEL: Šerif je rekao -

RACHEL: Šerif! Šerif i moj Lord! Dva graška iz iste mahune! Licemjeri!
 Lažovi!

ISABEL: Onda - ti ne voliš svojeg muža?

RACHEL: Ja ga volim previše, to je moj zločin. On to zna jako -

ISABEL: Ti si mu prijetila, zar ne? Prijetila si da ćeš ga ubiti?

RACHEL: Ja? Ja? ON će biti moja smrt. Mi smo bili vjenčani dvadeset godina prije nego što me je ovo snašlo. Evo, on veli, evo dvije stotine funti na godinu - škotskih funti! - i kuća izvan gradskih zidina! Potpiši! Potpiši tu! Dovukao me do stola. Gotovo mi je slomio zglob na ruci. Da se više nikad nisi usudila pokazati svoje lice u Niddrie Wyndu. Mi više nismo muž i žena. Što je Bog spojio - dokument je razdvojio. *(Primjećuje Oonu koja maše glavom i možda mrlja nešto na gelskom.)* Što ti mašeš glavom, mulo jedna?

OONA: Muža i ženu je spojio Bog. Zauvijek.

RACHEL: Istina. Istina. Zato sam otišla nazad. Svake noći. Nazad u Niddrie Wynd. Vikala sam. Vrištala. Pljuvala na njegove prijatelje koji su dolazili u svojim kočijama. Dodite! Dodite i najedite se oštriga s pobožnim Lordom Zastupnikom! Vidite - vidite na što je spala njegova žena! *(Ona pogleda svoju haljinu, sebe, tog trenutka postaje svjesna na što sada sliči.)* ... "luda supruga"! ... pa ... samo lud može napraviti ludog. Samo lud može prepoznati ludog!
Njezine zakrpe se raspadaju. Isabel joj prilazi i popravlja ono malo pribadača/udica što joj je ostalo.

OONA: Užasni su, običaji vašeg svijeta, gazdarice Isabel.

ISABEL: To nije moj svijet. To nimalo ne liči na moj svijet!

OONA: Svadate se kao djeca. Vičete kao djeca - kad ste odrasli i udati!

RACHEL: Nitko ne viče na Hirti? Ne?

OONA: Na Hirti ima puno posla. Žena ne može raditi sa slomljenim ručnim zglobovima. Muž se ne može vratiti po liticama i čekati burnice da dolete, ne ako dršće... od mržnje i tuge. Kao što vi sada dršćete, moja gospo. Pao bi. Da. Sigurno.
Rachel je zlovoljna. Odšeta se natrag do svoje stolice, ili je odnese dalje. Onda navali na Oonu, iznenada.

RACHEL: Ti bi trebala znati! Tvoj je pao! Zar nije? Tvoj je pao!

OONA: *(Engleski ili gelski; ali prve dvije rečenice treba reći na gelskom.)* Finlay je pao! Fali mi! I danas mi fali kao i na dan kad je pao. On je stajao na Stijeni ljubavnika duže od bilo kojeg drugog momka. Eto koliko me je volio. Donosio mi je lijepe njurke i pjevao prekrasne pjesme. Bio je najhrabriji od najhrabrijih. Vrijedio je stotinu tisuća drugih muškaraca!

ISABEL: Oh, Oona, žao mi je. Nemoj biti tužna. *(Gelski.)* Ne plači. Ne plači.

OONA: *(Plače, gelski.)* Bio je moj junak. *(Engleski.)* Njegov duh živi tu na Hirti. U nekom kamenu ili izvoru. Ja svaki dan molim za njega. Kad bude išao u nebo, onda će biti zauvijek sretan. Baš kao što nam veli velečasni.

RACHEL: Božje prokletstvo!
Žene je ignoriraju.

ISABEL: *(Tješi Oonu.)* Naravno da će biti zauvijek sretan, Oona. *(Gelski.)* Ne plači. *(Engleski.)* Ne plači.

RACHEL: *(Nakon stanke, igra se sa stolicom; ne obraća se njima; gotovo da joj je žao zbog pomutnje koju je prouzročila, ali prkosno i željna pažnje.)* Svi oni na kraju padnu! Bože - što oni misle - pokušavaju živjeti kao ptice! Na Hirti nema staraca!

OONA: *(Nježno.)* On mi je pisao prekrasne pjesme i donosio mi je najfinije burnice!

RACHEL: *(Glasno.)* Već je vrijeme da netko popravi tu stolicu!
Nitko je ne sluša. Oonino naricanje se stiša. Ona obriše suze. Stanka.

ISABEL: Kako se ljudi vjenčaju ovdje na Hirti, Oona?

OONA: Kako?

ISABEL: Kako biraju? I kada?

OONA: Pa... muškarac se ne može ženiti dok nema čvrsto uže.
Isabel i Rachel je gledaju.

RACHEL: *(Tiho.)* Rečeno riječima Lorda Zastupnika!

OONA: *(Isabeli, primjećuje njezinu zbuñjenost.)* Uže za ptice.

ISABEL: Ali mlada? Biraju li roditelji mladu?

OONA: *(Iznenadena.)* Ma ne, naravno da ne - on bira onu koju voli.

ISABEL: Ali što ako djevojka veli ne? Ona bi mogla reći ne.

OONA: Muškarac iskazuje svoju ljubav stojeći na stijeni. On ne bi stajao na stijeni da nije siguran da će ona reći da. *(Isabel je iznenadena. Ona nije čula za Stijenu ljubavnika.)* Cairistiona vam nije pokazala stijenu? Ona se nalazi gore na liticama Ruaivala.

ISABEL: Sveto mjesto!

OONA: *(Blago.)* Ne. *(Jednostavno, blago - već je hvata konjak.)* Opasno mjesto. Komadić stijene, uzak poput dječje ruke, sto stopa nad valovima. Muškarac mora na njemu stajati licem okrenut moru. Na jednoj nozi. Rukama doticati drugu nogu. I gledati dolje u valove. I kad je dovoljno dugo gledao dolje, drugi muškarci ga pozovu nazad na liticu. I djevojka veli da.
Isabel je sada toliko pijana da joj se ovo što Oona priča učini isto toliko smiješnim koliko i čudnim.

ISABEL: Tih devet ljudi koje je velečasni upravo vjenčao - oni su svi - ? *(Oona kimne glavom.)* Moglo je biti devet pogreba!

OONA: Nitko još nije pao s Neženjine stijene (...) Sjećam se samo jednog. *(Stanka. Ali Rachel i Isabel su radoznale - njihovi je pogledi natjeraju da nastavi sa pričom.)* Ali on je bio stranac. Jadna luda. *(Rachel i Isabel žele čuti više. Ona se osjeća prinudeno da nastavi.)* Njegov brod se bio ovdje sklonio pred olujom. U vrijeme pokojnog Šerifa.

ISABEL: On je volio tebe? On je umro za tebe!

OONA: *(Tužno, ali ne osjeća krivnju.)* Ali ja to nikad nisam htjela! Nikad nisam niti primijetila njegove osjećaje. On je bio samo stranac - odjeven u stranu odjeću, i vonjao je neugodnim mirisom stranca.

RACHEL: Aha!

OONA: Sjećam se da nije mogao jesti naša jaja. Sav bi se napuhnno od njih.
 Stanka.

RACHEL: To ga je i ubilo! Prdnuo je i izgubio ravnotežu. (*Ona se udalji.*)

ISABEL: Trebali biste se sramiti, moja gospo! Tako nešto reći.
Ali Isabel sada više ne može zaustaviti smijeh. Rachel imitira zvuk kao da pušta vjetrove. Isabel se smije. Oona vrti glavom, strpljivo.

ISABEL: Ne rugajte se mrtvima (*Kikoće se.*) O Bože - ja sam pijana! Pijana!

RACHEL: Ja sam mogla stajati na stijeni - nekada. Vjerovala sam mu - tada. Bože - kako me je on znao uzбудiti. Njegov glas je drhtao: "Dođi ovamo, Rachel - dođi k meni!" Ah! (*Isabel se sva pretvorila u uši. Rachel to primijeti - udarac bubnja, promjena tona.*) ... Ali njegov glas je bio prijevaran uvijek, svaki dan. Kad bi tražio svoju juhu, ili kad se spremao u London. Nikada me nije tamo odveo. Previše bučna. Premalo obrazovana. (*Udarac bubnja.*) "Ta Chieslyca - Rachel! - moj Bože! Čuli ste da su je njezina braća udala? Ni manje ni više nego za lorda! Sreća! - čudo! Luda - k'o njezin stari! Ubojica! Znae li što je rekao kad su ga uhapsili? Chieslyji nikada ne ostave posao napola završen! Kakav otac, takva kći!" (*Stanka. Na trenutak je svjesna što je sada - i što je bila nekad. Tada primijeti Isabelu koja je pažljivo sluša. Svojim glasom.*) Ove tvoje krpe ti ne laskaju, Isabella! Daj se samo pogledaj!

OONA: (*Konjak ju je lupio u glavu.*) Pogledajte - oblaci se dižu! Pogledajte, gazdarice, pogledajte more! Tako je mirno! Dovoljno mirno da se krene na Boreray!

ISABEL: Na Boreray! (*Pije.*)

OONA: Kad bih barem opet bila mlada. Ići na Boreray je bolje od bilo kakvog pira! Djeca ti se ne motaju oko nogu. Ne moraš nahraniti muža. Ne moraš po noći pomusti kravu. Samo pričaš priče i pjevaš.

ISABEL: Muškarcima ne smeta kad odete tamo?

OONA: Sretni su kad se vratimo. Devet mjeseci nakon Boreraya - onda se radaju bebe. Vidjet ćete, gazdarice Isabel - tako će biti i s vama i s velečasnim. Dobro je za vas da idete!

RACHEL: Nikad ona neće otići tamo! Čak i kad bi otišla -

ISABEL: Umukni!
Rachel i Isabel prekidaju jedna drugu u pola rečenice i viču iz svega glasa.

RACHEL: Čak i ako bi -

ISABEL: Začepi gubicu!

RACHEL: Čak i ako bi ona -

ISABEL: Umukni! Začepi! Umukni!

RACHEL: (*Nadvikuje se s Isabel.*) Čak i kad bi stigla, neće joj onaj dosadni velečasni napraviti nikakvu bebū!

ISABEL: On nije dosadan! I napraviti će mi bebū! Napraviti će mi je - i nije dosadan!
Ona zgrabi Rachelinu stolicu.

RACHEL: Moja stolica! Vрати mi moju stolicu!

ISABEL: Bacit ću je s litice ako ne začepite tu svoju gubicu!

OONA: (*Gelski.*) Gazdarice Isabel, ne petljajte se s galebicom!

RACHEL: Prije ću ja tebe baciti! (*Rachel zgrabi stolicu, Isabel je ne pušta.*) Tako, ti misliš da se možeš boriti? Ti?

ISABEL: Da!

RACHEL: Hajde onda! (*Obje navlače stolicu.*) Hajde!
Rachel navlači svoju stranu stolice i pretvara se da će udariti Isabel, jako, profesionalno. Isabel, gubi snagu, oslabi svoj pritisak, pušta stolicu. Rachel padne na zemlju, jedan trenutak nepomično leži. Nijedna od njih se ne miče. Isabel se pita je li se Rachel ozlijedila. Rachel se počne smijati. Oona koja je sve to promatrala, polupijano, maše glavom, strpljivo, sada kad je opasnost prošla.

ISABEL: (*Previše je pijana da bi bila stvarno šokirana.*) Ja sam pijana!

RACHEL: Dame nisu pijane! Dame su opijene!

ISABEL: Ja sam opijena.

OONA: (*Gelski.*) Nema koristi boriti se s galebicom!

RACHEL: Moja stolica! Moja sirota stolica! (*Otpuže do stolice i njiše je u naručju poput lutke.*)

ISABEL: Ja ću je popraviti. Ja ću.

RACHEL: (*Drži stolicu.*) Moj Lord Grange je imao krasnu stolicu. Na obje strane je imala velike lijepe rukohvate. Njegova stolica! Nitko drugi nije smio sjesti u nju. Stolica iz koje možeš mrko gledati na druge. Jednom - dok je bio u Londonu - moja mala lisica je skočila na nju. (*Smije se.*) Popišala ju je. Poderala damask, istrkala rojte. Tako sam

pronašla ladicu. Tajnu ladicu s donje strane. Otvarala se na oprugu. (*Pobjedonosno, pijano.*) Bila je natrpana papirima! Pismima mojem Lordu! Pismima koja bi ga poslala u Tyburn na robiju ili na Grassmarket! Na vješala! (*Smije se.*) Da visi kao moj tatica!

ISABEL: Onda on jest jakobinac? Špijun?

RACHEL: (*Bulji dolje prema zaljevu, šapće, odsutno.*) Kad pregovara s jakobincima, on je jakobinac. Kad sjedi u brijadžnici s građanima....

ISABEL: (*Pijana, pokušava si objasniti tijek događaja.*) I kad ste našli ta pisma - on vas je otjerao? Potpisali ste. Platijo je. Dvije stotine funti. Onda - zašto vas je dao oteti?

RACHEL: (*I dalje odsutno gleda dolje u zaljev.*) Jer nisam htjela otići. Vraćala sam se svake večeri. (*Okrene se i nasmiješi se Isabeli.*) Proganjala sam ga!

ISABEL, *iskazuje svoju suglasnost kimanjem glave, s mudrošću pijanca.*

RACHEL: (*Lukavo.*) Dolje na obali su žene. Spremaju čamac! Cure odlaze! Bez Isabelle!

ISABEL, *nesigurno ustane ili nesigurno hoda prema vidikovcu.*

RACHEL: (*Zadovoljno.*) Sada nikad nećeš oći na Boreray! Dosadna Isabella! Isabella je zakasnila na čamac!

ISABEL: (*Zatrči se, spotakne, pokušava vikati no glas joj je tanak od straha da će zakasniti, jedva može propištati.*) Čekajte - čekajte me! Molim vas!

RACHEL: Morat ćeš skakati k'o ptičica da stigneš na taj čamac! Drži! (*Dobaci Isabeli njezinu maramu, ali Isabel se ne osvrće.*)

ISABEL: (*Trči, više na gelskom, glasnije, odlučnije.*) Čekajte - čekajte me! - Cairistiona - Giorsal - !

RACHEL: Trebat će ti marama! Trebat će ti da se njome pokriješ! Hej!

ISABEL: (*Izvan pozornice.*) Čekajte - oh - čekajte!

RACHEL: (*Gleda je kako trči.*) Čuvaj dah za lov na njurke! Dug je put do dolje! (*Gleda...*) Nikad nećeš stići! (...) Bogami, mogla bi! Ako prije ne isповраćaš moj konjak! ... Čudna mala! Neka ne bude gore među nama! (*Traži bocu s konjakom.*)

OONA: (*Veselo, sanjarski.*) Ja se okrećem u struji. Konjaka. Kao da prelazim u drugi svijet. (*Otkrivenje.*) Tako mora da će to izgledati! Oče naš koji jesi na nebesima, drago mi je što znam da će putovanje u nebo tako izgledati!

RACHEL: (*Pronalazi bocu, ili krčag, ali su prazni.*) Božji prdež!

OONA: Tako meko! Tako lako!

RACHEL: (*Tiho, poražena.*) Još piva... Oona...
Dok svijetla blijede, Rachel pomaže Ooni da ustane i krene nizbrdo u pravcu sela.

Četvrta scena

Rachel stoji pored sanduka. Kraj nje je njezina stolica. Ulazi Aneas: Dok se on približava kući, Rachel udara po sanduku, razočarana što ga ne može otvoriti.

ANEAS: (*Čuje buku, nestrljiv je i željan pomirbe s Isabel.*) Isabel? (*Ugleda Rachel. Na trenutak se promatraju. On se hladno obrati Rachel.*) Zaključan je. Ovdje nema ničeg za vas. Idite kući.

RACHEL: (*Gorko se nasmije.*) Kući!

ANEAS: Oona vas već sigurno traži!

RACHEL: Oona je pijana! Pijana je k'o letva!

ANEAS: Ako je to istina - onda ste u pravom društvu! A sada, imam posla - gospo! - morat ćete me ispričati!
On čeka, nada se da će ona otići. Ne zna kako bi je se riješio.

RACHEL: Vi biste se mogli zauzeti za mene. Kad se vratite u Edinburgh. Moj muž...

ANEAS: Vi ćete uvijek biti u mojim molitvama.

RACHEL: Prestanete li se vi ikad moliti?

ANEAS: Ako želite, ja ću se sada moliti s vama na engleskom. (*S nadom, ozbiljno.*) Želite li se moliti? Želite li okajati svoje grijehе?

RACHEL: Ja nisam počinila nikakav zločin.

ANEAS: Svi se mi moramo pokajati. Ako se ne pokajete -

RACHEL: (*Prekida ga, obraća se Bogu.*) Bože - oslobodi me svojih malih svećenika!

ANEAS: (*Izgubi strpljenje.*) Gospodo, niste vi slučajno poslani na Hirtu! Hirta je lijek! Bili ste neposlušna žena -

RACHEL: Voljela sam ga!

ANEAS: - odana piću, nasilna, opasna -

RACHEL: - Voljela! željela! Ja bih ga uvijek voljela. Ali koju masku da volim? On ih je imao toliko - i nijedna nije vidjela mene. Kad me je jednom dobio, više me nije želio. Kad me je odveo u Edinburgh, voljeli smo se - ševili - i ševili - i ševili!

Aneas se okrene od nje s gnušanjem - ne želi je više slušati, ne želi imati s njom posla.

RACHEL: ... Ali ponekad, čak i onda - za medenog mjeseca - on bi se okrenuo od mene kao da me nema. Šutio bi. Zato - ja bih njemu govorila - i govorila! (*Obraća se Aneasu kao da je on Lorg Grange, za trenutak on za nju i jest postao Lord Grange.*) Reci mi nešto - reci nešto! (*Gestikulira frustrirano - kao da želi prodrmati Aneasa/Grangea - možda ga uistinu prodrma.*) Govori, proklet bio - govori!

ANEAS: Smirite se! Pijani ste!

RACHEL: Pijana? Da! Pijana! Kao Lord! Jesi li ti ikad bio trijezan? Moj lukavi Lord James? (*Još uvijek misli da je Aneas Lord Grange.*) Ali tko bi pomislio - osim Bridget i mene? Čak ni s pićem u želucu nisi bio nježniji. A hladniji nisi mogao postati nego što si bio. Što god da si popio, bio si isti. Isti ledeni, crvljivi, pobožni licemjer! Dizao si sluškinjama suknje u svakoj štali, iza svakih vrata!

ANEAS: Vi govorite s gospodinom Setonom - svećenikom.

RACHEL: (*Ne osvrće se, čak ga ni ne čuje.*) Bridgetina kćerka je bila jedina ženska koju nisi dobio. Bridget se za to pobrinula. Ali zato si ih obje otjerao. Tko zna gdje? Što se dogodilo s Bridget? Ona je bila moja jedina prijateljica. Živi li i ona sada kao ja? Ili je već mrtva? Ti si sposoban za sve. Ti možeš ukloniti bilo koga. Bilo koga. *Tišina. Aneas je šokiran, pokušava upiti njezine riječi - i razabrati što je istina, tko je kriv.*

ANEAS: Ja sam mislio da je samo Gorski kotar utonuo u mrak. Ali zla ima svugdje. Gospodine, tko je slijep no tvoj sluga? I ja sam zatvorio oči. Držao sam ih čvrsto zatvorenim. Zapravo, što sam ja mogao napraviti? Oče na nebesima, što si ti htio da ja napravim?

RACHEL: (*Sada se ne obraća Aneasu niti ga gleda.*) Uništi pisma. Ali Bridget je znala. Uništi Bridget. Otjeraj Rachel iz grada. Reci svijetu da je poludjela. Ali ja sam se vraćala. Ja sam progonila Niddrie Wynd. Svake noći ja bih vrištala: Umorstvo! Dođite i vidite pobožnog Lorda ubojicu! Oh, ja se kajem! Kajem se zbog svojeg dugog jezika, svojeg vrištanja. Trebala sam šutjeti - tražiti osvetu kao što si ti tražio zabavu - u mraku, u blatu.

ANEAS: (*Njegove se misli kovitlaju od svega ovog - i kako sve to utječe na njegovo vlastito ponašanje.*) Plan za širenje Božje riječi na sjeveru... Ja sam dio tog plana; ja sam trebao donijeti Kristovu slatku milost iz južne grofovije. Iz Edinburgha... gdje su moćni i blagorodni sposobni bilo što učiniti! I bilo koga ukloniti.

RACHEL: (*Prilazi mu i gleda u njega.*) Tko je to?

ANEAS: Seton. Aneas Seton. Misionar na Hirti. Vi ste na Hirti. Hirta. Idite i nadite Oonu! Oona je vaša čuvarica!

RACHEL: (*Nakon stanke.*) Gle, to je Isabelin patuljak! Krpeni lutak! (*Pokušava se sabrati, gotovo konverzacijskim tonom.*) Došla sam po papir. Vi imate papira u sanduku.

ANEAS: Ovdje nema ničega za vas. Ničega!

RACHEL: Isabela mi daje papir.

ANEAS: Ona vam ništa ne daje! Držite se dalje od moje žene! Oona je vaša čuvarica! Ja ću se moliti za vas!

RACHEL: (*Prisjeća se - to prisjećanje je oživi.*) Nema veze. Nema veze. Pismo je već poslano. Ona ga je sakrila u vunu. Vuna ide u Inverness. Ili čak u Leith.

ANEAS: (*Usprkos šoku, dio njezinog govora dopire mu do ušiju.*) Kakva vuna?

RACHEL: Daće. Ulje, riba, perje - oni plove do Skyea, MacLeodu. Ali vuna ide dalje. Pismo će ići dalje.

ANEAS: Niste imali papira. (*Ali počinje sumnjati u to.*) Nikada vas nisu pustili blizu broda.

RACHEL: (*Vragolija je malo oživljava: pakosno.*) Dosadna Isabella. Sakrila ga je u vunu.

ANEAS: Laži! Laži! (*Obraća se Racheli.*) Držite se podalje od moje žene! čujete li me?

RACHEL: To je lako napraviti, gospodine! Ona je otišla!

On je sada isuviše zaprepašten da bi uopće reagirao. On čuje njezine riječi, ali inače ignorira njezinu nazočnost. Ona odlazi, ali se stalno vraća da bi ga bockala.

RACHEL: Preko mora. Na Boreray. Otišle su prije podneva. Ona se ukrcala zadnja, vaša Isabella. One su se već bile otisnule - skočila je u more, morale su je vaditi iz mora.

Ona je gotovo otišla s pozornice - ali se vraća natrag po svoju stolicu. Stolica stoji blizu Aneasa. Rachel očekuje, čak se nada, nasilnoj reakciji, bilo kakvoj reakciji. Ali dok ona uzima stolicu, on je čak niti ne primjećuje, utonuo u vlastiti očaj, strah. Ona odlazi.

ANEAS: Oče. Nemoj me ovako kažnjavati. Čuvaj Isabel. Dragi Bože, čuvaj je. Oprosti mi za moje grijeha na Hirti. Nemoj me ovako kažnjavati.

Peta scena

Aneas žurno ude na pozornicu, za njim ide Isabel - on joj je rekao da ga prati, doveo ju je ravno s čamca (koji se upravo bio vratio sa Boreraya) kući. Ona ga prati nevoljko. Razapeta je između krivnje što je otišla na Boreray protiv njegove volje i veselja koje osjeća zbog svoje velike avanture na otoku. (Ona je također spoznala - čudnovato, za vrijeme svoje odsutnosti - da voli Aneasa.)

ISABEL: Ali još moram uzeti svoj udio lovine njuraka. Još nismo podijelili lovinu! (*On se okrene k njoj, te je pogledom i kretnjama odlučno nagna da ude u kuću.*) Oni su ukusni, njurci. Svježi... ukusniji su od burnica. (*Ona zamuca, nije shvatila da njegova šutnja nije izazvana ljutnjom, i ne zna kako bi se ispričala zato što je otišla na Boreray. Nastavi.*) Ulovile smo ih na tisuće, Aneas. Čupale smo perje dok nam nisu prokrvarili prsti. Sirote ptice. Njihovi kljunovi su šareni poput duge.

Ponovno zamuca.

ANEAS: O, Isabel!

ISABEL: Moj gelski se uvelike popravio! Znam pjevati sve njihove pjesme! Čak mogu razumjeti šale na gelskom i smijati se s njima! (*Pokajnički.*) Vodila sam molitvu, uvečer i ujutro. (*Tišina.*) Ti mi nećeš oprostiti. Znam - kad sam te vidjela na obali. Kako si me gledao - nisi me mogao gledati u oči.

Kad joj on priđe, ona se uplaši, ali on ispruži svoje ruke, zagrlji je i pomiluje.

ANEAS: Zahvaljujem se Bogu što te vidim živu i zdravu! Hvala Bogu da si dobro! (*Još uvijek je grli, ona zagrlji njega.*) Bojao sam se da bih te mogao izgubiti.

ISABEL: Ti mi opraštaš? Tako sam puno mislila na tebe. Molila sam se da mi oprostiš. Ali - svidalo mi se na Borerayu! Gore na liticama - mogla bih poletjeti! (.....) Cairistiona se ljutila. Ona mi je govorila o bračnom zavjetu. Ti mi opraštaš?

ANEAS: (*Njegove kretnje pokazuju da joj oprašta, iako to ne iskazuje riječima.*) Ima gorih stvari od Boreraya! Ti si me dvaput prevarila! Dva puta! Isabel - Šerif je ovdje.

ISABEL: Da. Prepoznale smo njegov brod. Gledale smo kad je dolazio, s vrha litice.

ANEAS: On je pronašao pismo. Lukavo sakriveno - u tovaru vune. Jedan od njegovih ljudi te je vidio - sada je gotovo siguran, sada kad je došlo do istrage - da te je vidio kada si ga tamo stavila. Nedugo prije nego što je brod isplovio. Dok smo mi ostali plesali.

ISABEL: Samo sam joj htjela pomoći. Mojoj gospi. Mislila sam da činim dobro.

ANEAS: To što si uradila, bilo je dobro. Brzopleto, nerazborito. Ali dobro. Ti si manje sagriješila nego ja. Mnogo si manje sagriješila nego ja.

ISABEL: Sada joj neće biti od nikakve pomoći, to pismo?

ANEAS: Nama će uvelike naškoditi.

ISABEL: MacLeod će čuti za pismo?

ANEAS: Već je čuo. Zato se Šerif vratio sa svojim ljudima. MacLeod ih je poslao.

ISABEL: (*Sada je ljutita, nije više ponizna.*) I što sad? Što još mogu napraviti? Zar ona već nije dovoljno prepatila?

ANEAS: Oni nisu došli po Rachel, došli su po nas. Moramo odmah napustiti otok. Samo su čekali da se ti vratiš s Boreraya.

ISABEL: (*Uplašena.*) Što će oni učiniti? Zar će i nas zatočiti?
ANEAS: Ne. (*Tješi je držeći je u svojem naručju, te je i sam istovremeno utješenojezinom blizinom.*) Odvest će nas na kopno i otjerati. Možeš biti sigurna da će vijesti o našoj sramoti stići do Edinburgha prije nas.
ISABEL: Sramoti! Tko će nas to ošramotiti? U Edinburghu se neće osvrutati na jakobinsku propagandu!
ANEAS: Lord Grange je vladin čovjek - ili se takvim predstavlja. On je moćan čovjek. Crkvenoj skupštini će biti upućene žalbe.
ISABEL: Crkvena skupština te jako dobro poznaje.
ANEAS: Oni ne poznaju moju ženu. (*Ali te riječi nisu upućene kao optužba, tješi je, jače je zagrlji, ili ako je više ne drži, nježan pokret.*) Osim toga - Crkvena skupština mora... pažljivo postupati. Ovdje se radi o životnom projektu - u Gorskome kotaru. Cairistione i Oone i Giorsale sjevera. (*Tiše.*) Dok Grangei i Lovati uzimaju i bogate se! Oni su me slušali, ljudi sa Hirte. Njihova vjera me je promijenila. Napravila je od mene svećenika - prije toga nisam bio pravi svećenik. Most koji vodi ka Kristu. Vidio sam svoj život - naš život... - ovdje bih napravio vrtove Gospodinu. Ne sada. Sada više nikad neću moći zaraditi za život.
ISABEL: Hoćeš, hoćeš - naravno da hoćeš.
ANEAS: MacLeodovi ljudi čekaju. Moramo ići.
On sakupi preostale stvari - Bibliju - možda Isabelin šal.
ISABEL: Što će biti s Rachel?
ANEAS: Zauzet ću se za nju u Edinburghu. Napraviti ću što mogu. Jesi li je čula da spominje nekog po imenu Bridget?
ISABEL: Bridget je bila njezina jedina prijateljica.
ANEAS: (*Osjeća se bespomoćnim.*) Ali pismo ih je opomenulo. Imat će spremne odgovore. Poricat će. Čak će optuživati. Mi smo mali ljudi, Isabel.
Dosadni velečasni -
ISABEL: Ne!
ANEAS: - i - njegova ljubljena žena.
Oni odlaze.
(*Opaska spisateljice. Ukoliko je moguće imati dva pomoćna lica za ovu scenu:*)
ISABEL: MacLeod će čuti za pismo?
ANEAS: Veš je čuo. Zato se Šerif vratio sa svojim ljudima. MacLeod ih je poslao.
ISABEL: (*Sada je ljutita, nije više ponizna.*) I što sad? što još mogu napraviti? Zar on već nije dovoljno prepatila?
Ulaze dva čovjeka, kratko kimnu Aneasu. Isabel je iznenađenja njihovim dolaskom.
ISABEL (*Obrača im se na gelskom.*) Tko ste vi? (*Aneasu.*) Tko su oni? (*Muškarcima.*) Što hoćete? Što radite s tim sandukom?
Muškarci je pozdrave kratko kimnuvći glavom, zatim podignu sanduk i iznesu ga.
ANEAS: MacLeodovi ljudi. Moramo odmah napustiti otok. Samo su čekali da se ti vratiš sa Boreraya.
ISABEL: (*Uplašena.*) Što će oni učiniti? Zar će i nas zatočiti?

itd.

Šesta scena

Ona sjedi podalje od Rachel, ali je gleda iz prikrajka. Ona popravlja Rachelinu stolicu, upleće u nju nove stručke slame. Rachel sjedi. Ona piše pismo - isto pismo koje piše/recitira/uvježbava cijelo vrijeme. Nema papira, ni tinte. U ruci drži perje. Skvrčila se, smežurala, otkad su Setonovi otišli. Bol u njezinim grudima i čirevi na nogama su se pogoršali i uzeli svoj danak. Noga joj je zamotana u grubo platno. Umotana je u dodatni komad vune, pričvršćen pribadačom, da bi joj bilo toplije.

RACHEL: (*Monotonim glasom, trijezno, iskreno.*) Charles Tinwald. Odvjetnik. Edinburgh. Gospodine, Vi ne možete zamisliti koliko sam propatila otkad sam oteta. Ali moram biti kratka. Strašno me boli. I nemam puno papira. (*Ona se ogleda oko sebe, dezorijentirana, između hrpe perja koje drži izabere jedno, promatra ga odsutno.*) Ja sam stanovala u kući Margaret Maclean. Uletjeli su u moju sobu, sluge Lovata i Rodericka MacLeoda, prepoznala sam im odore. Povikala sam umorstvo. Polomili su mi zube i iščupali kosu iz glave, borila sam se

koliko sam mogla. Moja rubenina je bila prekrivena krvlju. Kad smo došli u Stirling, zatvorili su me u sobu s niskim stropom, daske zabijene na svim prozorima, bez svjetla. Bez svjetla.... Razboljela sam se pa su me šetali po dvorištu. Dala sam svoje prstenje vrtlaru, tako da bi nekome javio da sam oteta. Ali uzalud. Ukrcali su me na brod. Bili su surovi prema meni, jako su me ozlijedili, do boli. Odvedena sam na Hesker. Onda na Svetu Kildu. Ovdje su svi ljudi. Molim vas, požurite se. (*Polako stavlja ruku na grudi - boli je. Ona na trenutak stane raditi, pogleda je - zatim nastavi uplitiati stručke slame kroz okvir stolice. Rachel se na trenutak osvijesti, poprими aristokratski govor: .*) Čim se budem bolje osjećala, doći ću k vama jedno poslijepodne na šalicu čaja. Bit će mi čast posjetiti vas, te do tada ostajem... vaša pokorna, gospodine... i rođače.... Rachel.

kraj

TOBAR NAM BUAI DH - galsko božanstvo vode
COWGATE - nekad trgovački centar Edinburgha
LIETH - edinburški dokovi
MOD - galski bog vjetra
GIORSTAL - galsko žensko ime
GRUAGACH - galska božica plodnosi i rijeka